

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrt leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 18. zvezka.

	Stran
Lovro Perosi. (Spisal <i>Ĵosip Leben.</i>)	545
V domačih logih. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	547
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finšgar.</i>) [Dalje.]	548
Cilji. (Spisal <i>Semen Semenovič.</i>) [Konec.]	555
Na blejskem jezeru. (Zložil <i>Ĵ. Z.</i>)	558
V Lourdes. (Piše <i>V. Steska.</i>) [Konec.]	559
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	565
Konec sveta ali kali. (Spisal <i>dr. Simon Šubic.</i>) [Konec.]	568
Jan Gebauer. (Literarna črtica. — Napisal <i>Ivan Kunšič.</i>) [Konec.]	571
Književnost	572
<i>Slovenska književnost. Vzgoja in omika. — Slomšekove pridige osnovane. — Prvo splošno avstrijsko jubilejno romanje v sveto deželo. — Sv. Franciška Saleškega Filoteja. — Pot v nebesa. — Konec sveta. — Hrvaška književnost. Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1898. Slike iz občega zemljopisa.</i>	
Razne stvari	575
<i>Is belokranjskega besednega zaklada. [Dalje.] — Naše slike.</i>	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

Slike.

Lovro Perosi	545
Novomašnikov blagoslov. (Narisal <i>F. D.</i>)	552, 553
Kip Matere Božje v votlini lourški	561
Romarska cerkev v Lourdesu	563
Platnice za kranjsko udanostno adresu. (Izdelal <i>Fr. Bonač.</i>)	576

Listnica uredništva. G. M. S. v G. Knjige, katere želite, nimamo več. Obrnite se do kake knjigotržnice. Zdravi Vi in drugi! — *G. F. M. v A.* Bodite brez skrbi, vse se bo poravnalo! O priliki več v pismu. — Mnogim dopisnikom: Prosimo potrpljenja zlasti, ako katero pesniško malenkost denemo na stran. O vseh ne moremo govoriti, in tudi ni potrebno, ker prav mnogokrat velja Petroviču ravno to kar Pavloviču. Našim mladim „pesnikom“ želimo več prave ljubezni do umetnosti in več veselja do dela. Umetnost ni prazna igrača, ampak delo uma in srca.

Prošnja. Ker je G. Pirca knjiga: „*Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. V Ljubljani 1888. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska*“ že popolnoma pošla, prosimo vljudno one znance, ki jo imajo in bi jo lahko odstopili, naj nam na dopisnici sporočé, za katero ceno nam jo dadó. Jako bomo zanjo hvaležni, zlasti ako nam jo podaré. Ako nam jo pošljejo v križnem zavoju, naj denejo nanj znamko za 10 kr.

Nadalje nam je daroval knjigo „*Vrtnarstvo*“ prečast. gosp. dekan Franč. Vidic. Lepa hvala.

Vodstvo Marijanišča v Ljubljani.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI.
po 4 gld.

Lovro Perosi.

(Spisal Josip Leben.)

Perosi, kolikokrat se je čulo to ime v poslednjem času po Italiji! Časniki so poročali o njem skoro vsak dan, strokovnjaki so se bavili ž njegovimi skladbami, ilustrovani listi so prinašali njegovo sliko. Naravno je, da sem se ob tolikem občudovanju zanj zanimal tudi jaz, in ko se je pomladi izvajalo v Milanu „Kristusovo vstajenje“, poletel sem tje, da bi videl in slišal novodobnega Orfeja. Hm, vse to bi bilo prav; prekanila me je le domišljija: doma sem si bil narisal Perosija velikega, lepega, resnega, ponosnega moža, a na milanskem odru sem gledal v skromnem talarju cve-točega mladeniča pri dvajsetih letih. Ko mu je vse ploskalo, upiral je pogled v tla, in zdelo se mi je, kakor da bi bil bral ž njegovega obraza besede: Soli Deo gloria! Kar domišljevat si nisem mogel, da bi bil slavni glasbenik tako ponižen in preprost. Sklenil sem tedaj, da priredim o njem v tem listu kratek življenjepis.

Lovro Perosi se je porodil 20. grudna l. 1872. na Tortoni v Piemontu, kjer živi še sedaj njegov oče in je na glasu kot čislan glasbenik-organist v ondotni stolnici in v obče poznan kot dober katoličan. Mali Renzo — tako so ga klicali domači — je že v otroških letih kazal izredno nadarjenost. Ni še dopolnil šest let, že mu je bilo največje veselje glasba; njegovi vrstniki so skakali po tratah ter se lovili, on se je pa kratkočasil že tedaj najrajši pri glasovirju. Ker je bil silno priden in vstrajen, je brzo napredoval: v kratkem času se je privadil glasovirja tako, da je igral na pamet težke partije iz Bacha, Haydna,

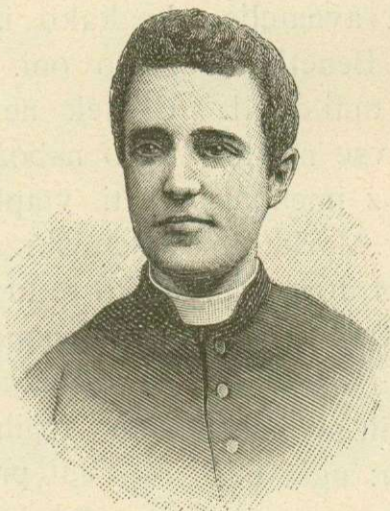
Beethovena in Mozarta. Pozneje ga je oče vadil najtežjega glasbila, orgel; a tudi tu je bil uspeh nagel in popoln. Ne pretiravam, ako trdim, da je nadarjeni dečko v par letih izvajal na prvi pogled Mendelssohna, Lemensa, Capoccija s spretnostjo in lahkoto, da bi bil prekosil marsikaterega starega umetnika.

Da se je mogel Perosi že za mlada vsestransko izobraziti, pripomoglo je obilo tudi domače njegovo okrožje. Oče je ne samo spreten, ampak tudi navdušen glasbenik, ki sedi najrajši pri glasovirju; razven tega pa je kremenit značaj, ki je vesel svojega stanú in želi zanj izobraziti tudi svoje sinove. Njegova hiša je tik stolnice, od koder prihaja vsako nedeljo in vsak praznik bučanje orgel in lepo ubrano cerkveno petje. Ti glasovi so že v detinskih letih udarjali Renzu na ušesa in mu netili ljubezen in veselje do glasbe.

Velika glasbena izbraženost in prirojena nadarjenost nista mogli ostati brez sadú. Dva-

najstletni deček je uglasboval razne stvari tako lepo, da se je moral skladbam čuditi glasoviti Saladino, učitelj glasbe na konservatoriju v Milanu, ko mu jih je oče pokazal. In ko je ob neki priliki potoval z družino na božjo pot v Rim, podaril je sv. očetu zvezek pesmij z napevi za dva, tri, da, celó za osem glasov.

Do 15. leta je zajemal Perosi vso svojo izobrazenost iz domače hiše; tedaj pa je sklenil oče, da ga pošlje v Rim, kjer naj bi izpopolnil študije in prestal težko izkušnjo na glasbenem liceju. Perosi se ni mudil dolgo

Lovro Perosi.

v Rimu; napravil je izkušnjo takoj po svojem prihodu v večno mesto in dobil odlično izpričevalo. Nato se je vrnil z očetom v gorrenjo Italijo, kjer je ostal čez tri leta. Med tem časom se je vpisal na milanski konservatorij in bil učenec Saladinov. Temu je dajal v pregled in popravo svoje skladbe, katerih se pa učeni profesor često niti dotaknil ni s peresom.

Dvajsetletnemu mladeniču je bilo domače obzorje preozko, srce mu je hrepenelo po višji izobrazbi zunaj domovine. Sreča mu je bila mila, in l. 1893. se je napotil v Režno, kjer je poslušal predavanja o cerkvenem petju iz ust slavnega Haberla. Na Nemškem je mladi glasbenik tako zaslul, da mu je leto potem rezenska šola ponudila službo učitelja na orglah, katero je pa on odklonil; šel je rajši v Imolo na poziv ondotnega škofa ustanovit pevske šole (schola cantorum), kjer se mu je nudila toli zaželena prilika, da vstopi v semenišče in postane duhovnik.

L. 1894. je bila razpisana služba ravnatelja kapele pri cerkvi sv. Marka v Benetkah. Perosi se je zanjo potrudil in jo tudi dobil. Tu biva sedaj že nad štiri leta; vse mesto ga čisla in ljudstvo ga pozna le z imenom „dobri gospod Lorenzo“. Cerkev sv. Marka je vedno natlačena ljudstva iz tujih in domačih krajev; vse hoče slišati njegove krasne napeve.

Lovro Perosi se je v desetih letih svojega delovanja pokazal jako plodovitega: uglasbil je šestindvajset maš, jeden Te Deum, obilo himnov, psalmov, motetov i. t. d. Vse napeve prešinja strogo nabožni duh; ko jih čuješ, ganejo ti duha in ne moreš, da bi se ne zamislil v nadzemske predmete. Manjše skladbe pa presegajo pevske oratoriji; zanje je Perosi dobil največ pohvale in priznanja; ž njimi se je popel na vrhunec slave.

Oratorij je predstavljanje kakega dogodka v petju, katero spremlja godba, pa brez teatralnega gibanja. Začeli so se oratoriji l. 1564. v cerkvi Santa Maria in Vallicella v Rimu, kamor je bil poklical sveti Filip Neri nekaj pevcev, da bi zabavali zbrano ljudstvo in je kolikor mogoče odvrčali od predpustnih

neslanostij. Začetkoma so peli skoro same cerkvene himne; zato jemljó vsebino oratorijev še sedaj navadno iz svete ali cerkvene zgodovine.

Ne bom tu razpravljaj o zgodovini in razvoju oratorija do sedanje oblike, le to omenjam, da so ga vedno in povsodi gojili glasbeniki. Z oratorijem se je bavil sam Palestrina; za njim so ga razširjali Carissimi in Scarlotti v Italiji, Schütz, Haendel, Bach, Haydn, Beethoven, Mendelssohn na Nemškem, Samuel in Tiner v Belgiji, Franck, Gounod, Dubois, Elanger, Broutin na Francoskem, Sullivan, Stanford, Mackenzie na Angleškem. Vsi ti glasbeniki imajo odlično mesto med oratorijevci. A ker je marsikateri izmed njih premalo gledal na orkester, ni mogel povzdigniti oratorija na najvišjo stopinjo. Perosi je pa takoj v začetku obrnil vso svojo pozornost na instrumentalno glasbo; petje bodi lepo, a pevski zbor naj le vodi slušavca, razlaga in razkaziva misli naj mu orkester. In kako izvrstno jo je s tem pogodil, ve samo oni, ki je čul orkester pri izvajanju. Človek ne ve, komu bi se bolj čudil: ali čisto nabožnemu čutu, ki prešinja vse delo in ti vtaplja duha v sladke melodije, ali umetniški sili, ki čudovito snuje v Perosiju. Kako se tu ujemajo glasovi, kako premišljene so posamne partije, kako mična in mogočna je melodija! Sploh je vse delo veličastno, polno lepih mislij in bogatih čustev.

Tudi pri izbiranju in pri razdelitvi snovi je ostal naš umetnik samostojen. Med tem ko so njegovi predniki največkrat segali po tvarini v stihih in jo razvrstili med peščico oseb, uglasbil je Perosi čisti evangelij in rabil dokaj obilno število oseb. Prvo ulogo igra pri vsakem oratoriju takozvani pripovedovavec (lo storico) ki nekako namešča evangelista, za njim so n. pr. pri „Vstajenju“ Kristus (bariton), Marija (kontralt), Marija Magdalena (sopran), Pilat (bariton) in dva angela (sopran).

Perosi, ki je do sedaj zložil štiri oratorije¹⁾, pripravlja petega, ki se bo nazival „Božič“.

¹⁾ Kristusovo trpljenje, Kristusovo izpremenjenje, Lazarjevo vstajenje in Kristusovo vstajenje.

Ker je pobožen in navdušen za verske predmete, želi pokazati v oratorijih vsa znamenitejša Kristusova dela na zemlji; pokazati želi, da velja lahko tudi za umetnost prislovica: *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat*. Perosiju je glasba, kar je bilo Danteju pesništvo in Rafaelu slikarstvo, namreč oglevalo resnice in odsev nravnosti. Gotovo se ne more imenovati umetnik vsakdo, ki samo ljubi resnico in nravnost. A kdor je bil pri rojstvu obdarjen ali z liro, ali s peresom, ali s čopičem, ne bo nikdar pravi umetnik, ako

ne teži z vsemi močmi po čistih vzorih lepote in ob enem resnice in dobrote.

Perosi je nekoč priznal, da mu je bilo najljubše berilo sv. pismo in da je želel že od nekdanj v umetnosti proslaviti Gospodovo življenje: glejte torej umetnika, ki se je vzgajal v veri in ki sedaj zajema svojo umetnost iz nje! To nam priča, da je katoliška vera za umetnika bogat vir prave umetnosti, saj si ne more to, kar je res lepo, nikdar biti nasprotno, marveč se strinja v popolnem soglasju.

V domačih logih.

Sprejmite zopet me, domači logi,
v prijetni senčni hram!
Visokih jel in temnih borov krogi,
kako hrepenel sem dospeti k vam!
Sprejmite me in pomirite
srca mi čute valovite!

Po starem vse, kot bilo je pred leti.
Jednak je cvetja duh.
Le sem in tje med veje žar posveti,
senice glas udari mi na sluh.
Nad bujnim resjem in lepenjem
bršljan prepleta gozd z zelenjem.

Počijem naj na zapuščeni klopi,
pozabim vnanji svet!
Le ti, spomin na mlada leta, stopi
pred mojo dušo enkrat živo spet;
ti vzbudi v meni mlade sanje,
pričaraj slike mi nekdanje!

Živeti moral leta sem težavna
med tujimi ljudmi.
Zato se zdi mi táko davna
minula kratka doba lepih dni;
zato premišljam bridko milo,
kaj v tuji svet me je gonilo.

Dokler ni človek v črno zemljo legel,
po sreči hrepeni;
le česar duh nemirni ni dosegel,
v tem sluti srečo in za njo beži.
Naprej, naprej, kot v reki kaplja
v silnejše vale se potaplja.

Nikjer miru, obstanka in pokoja! —
Nazaj, nazaj — zaman!
Predolga pot, stopinj preurna hoja
zanesla ga na vek je v drugo stran.
Srce hitelo koprneče
od sreče je in ne do sreče.

Zato hladite me, domači logi,
prijatelji vsekdar!
Odmevajo v somrak pastirski rogi,
izginil je za góre solnčni žar.
Večer nad vami tiho vlada,
na listje hladna rosa pada.

Počije zemlja, da vzbudi se čila,
vzbudi se tičev zbor.
Komu, o logi, bodete hladila
izlivali v srce, ko sine zor?
To vem, da boste vi za mano:
a jaz, kje bodem, ni mi znanò. —

Anton Medved.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XII.

Valovje plove po okrogli zemlji, visoko, razburkano valovje skozi dolge veke. Vsako stoletje novi sistemi, vsako stoletje novi nazori, podmene nove, duh časa nov; kar se letos v zvezde kuje, meče se drugo leto v blato; kar sedaj prešinja in giblje človeštvo, temu se smeja za trideset let novi zarod. In v tej stanovitni nestanovitnosti je nekaj, kar je stalno skozi vse veke, a najbolj izpremenljivo v bežečih dneh posameznikovih — to je človeško srce. Srce — da, čudna stvar. Sedaj viharno in nepokojno, potem mirno in udano, sedaj strastno in sovražno, potem pokorno in ljubeznivo, sedaj prevzetno, potem ponižno, sedaj kruto, potem usmiljeno, sedaj hrabro, potem boječe — vse to plivka sem in tje brez prestanka. Ali kljub temu je bistvo srca ž njega svojstvu stalno v zgodovini človeštva; nobena prekucija, noben razvoj ga ne prestvari. Človeško srce poganja kot neusahljivo drevo v tisoč pomladih tisoč in tisoč istih cvetov, in v tisoč jesenih donaša iste sadove. In kakor ni morja kljub viharjem in valovom, Scilam in Karibdam, da ne bi hranilo v svojem dnu kakega bisera, naj je zavrit in skrit še tako globoko: tako tudi ni človeškega srca, katerega vsaka trohica bi bila skvarjena in slaba, v katerem bi ne spalo na dnu, čeprav globoko zagrebenih nekaj biserov.

Malo časa je bival Lotar na letovišču, a vendar ni bila družba, s katero je občeval, v njegovem srcu brez odmeva. Ukresala se mu je neznatna iskrica globoko na dnu srca in prav, prav malce osvetljevala grozno temo, ki je vladala v njem dolgo, dolgo. Duševno plemeniti ljudje, s katerimi je občeval, so vplivali nanj toliko, da je slekel najgorjo skorjo frivolnosti, da je brzdal izbruhe do-

vtipov, kateri so bili njemu v prejšnji družbi jedina sol duha. Srce se je malo mečilo, in Margito je pričel spoštovati, čislati. Dasi ni imel nobene vere v ženstvo, dasi so mu bile vse ustvarjene le za kratek čas, ali pa, da na podlagi zakonskega prava napolni ta ali ona globoko brezdno njegove prazne blagajne, vendar se ni mogel ustavljati misli, da mu je Margita pač nekaj „več“. O pravi, globoki ljubezni pri Lotarju pač ni da bi govorili. Srce, ki je tolikokrat ljubilo, tolikokrat gorelo v bučni strasti, je pač moralo dogoreti do pepela, in pepela ni mogoče več užgati. Skriva se še v njem kaka iskra, kak brleč ogorček, ki pa nikdar ne zaplapola v mogočen zubelj.

Tak žarivec se je vpihal v baronovem srcu pričujoči večer. Rdeč trak — kaka malenkost! in vendar je v njem zabučalo kot vihar, kri mu je zaplula strastno, porodila se je ljubosumnost, kakor je še ni poznal do danes. Bil je pač pri njem velik kos povoda najskrajnejši egoizem, najgorja sebičnost — ali sama ni bila. Večjo moč je zavzela Margita sama, njena blaga duša, in potisnila naenkrat njeno doto v ozadje.

Ko sta se vračala z Adolfom od grajščine proti gostilni, ni zgovorni baron govoil skoro nič. Pušil je cigareto za cigareto, pogledaval na nebo, stopal odločno in na Adolfova vprašanja odgovarjal kratko, često ne-logično.

V gostilni je gorela samo še jedna luč pod kostanjem. Služabništvo je pospravljalo z miz kozarce in prte, gostov ni bilo več.

„Adolf, pijva!“

Baron je sedel k mizi in naročil buteljko. Kadil je, nemo trčil z Adolfom, in pila sta „ex“. In zopet je natočil in zopet sta izpila do dna. Lotar je ukazal drugo finejšo buteljko. Sedela sta vis-à-vis, kadila in molčala. Krog

svetilke nad mizo so frlele vešče, zaletavale se v steklo, padale na tla, dvigale se zopet in zopet plesale nad plamenom in osmojenih kril cepale na mizo in na pesek. Tako so obletavale omotične misli baronovo dušo.

Natakar prinese šampanjko. Čep počí in zleti med veje, rumen kostanjev list pade na tla. Mimo mize prišumi po pesku hitra in lahka stopinja Tilke, katera je nesla v naročju sklad namiznih prtov.

Baron jo zagleda. Satan sam menda prižge krvavo luč v vrtinec njegovih mislij. V trenutku je bil sklep dovršen: Osveta, osveta Antetu, osveta ob njegovi sorodnici!

Razvnel se je pri opojni pijači, prevladal v njem stari človek in nič ni mislil, kako je to podlo, kako grdo, da, ni mislil, kako je to nemoralno, a ni niti mislil, kako je to nekavalirsko.

Čašico za čašico je izpil in drgetaje čakal, kdaj se vrne Tilka po ostalo perilo. Tilka je prišla z istim hitrim in lahkim korakom, ki je lasten pridnim mladim služkinjam, ki delajo vestno in v čilem zdravju in so plačane najbolje, ako ležejo počivat z mirno vestjo.

Lotar vstane od mize in ji prestriže pot.

„Tilček, sem pojdi; ná, pij!“

„Ne utegnem, gospod baron.“ Hotela je mimo njega. Ujel jo je za roko in laskavo, zapeljivo šepetal vanjo, naj pije, naj počaka, nihče je ne vidi, saj gospodar in gospodinja že spavata, naj si privošči drage pijače, vse ji je na razpolago. Tilka se je obotavljala. Bala se je barona, sama ni vedela, zakaj. Kolikokrat je že pila mal požirek ob mizi, kamor so jo povabili rojaki, nič se ni bala, nazdravila, zasmejala se veselo preprosti šali, pa odšla svojim potem! A nocoj? Ne, ne, od tega človeka ne bo pila; boji se, v čaši se ji zdi da plava strup, da so svetli mehurčki, ki gomazé po steklenici, sami zli duhovi, ki jo vabijo, da jo omamijo, zbegajo, zmagajo, uničijo.

Ker ni slušala barona, pomagal mu je Adolf. Ta ni bil Tilki nikdar tako grozen kot njegov tovariš.

„Tilka, saj veš, da je to žaljivo za goste, ako se tako vedeš! Če zve gospodar, kaj bi rekel? Odpodi te!“

Dekletce je pričelo omahovati; oglasil se je v njej ljubi kruhek, sledila je baronovi roki kot senca brez moči in sedla na stol in pokusila opojno čašo. Mislila je, s tem zadovolji sitna, pozna gosta. Ali varala se je. Lotar je bil čim dalje drznejši in strastnejši. Iz njegovega očesa je žarel divji ogenj in obšvigaval njen najivni obrazek; ona je povabila oči, rdečica ji je pobarvala razpaljeno lice, v nedrih je pa kovalo srce kakor kladivo. Pričel se je boj, oni kruti boj, ki naj stepta vse nežne cvetice v njenem srcu, ali pa naj očisti zrak in okrepča cvetje, da tem lepše zadiši ob solnčnih žarkih. Vojeval je pekel z nebom, satan z angelom, kovarstvo s poštenostjo, propalost z nedolžnostjo.

Krik! Tilka je planila od mize in bežala kot mlada srnica, če jo nenadoma zdramiš. Lotar je skočil za njo, Adolf se je smejal. Lotar je pozabljal vsako dostojnost, pozabljal, da je baron; žgala ga je sama strast, dvojna strast, pohotnost in osveta. Ulovil je Tilko sredi stopnic, prosil, obetal ji zlate gradove, vabil in pretil ter jo hotel siloma odvesti nazaj na vrt. Tilka je vzdihovala, zdrsnila na kolena in ga v solzah prosila, naj jo pusti: zastonj — Lotarjeva roka jo je držala kot klešče. Ali sila ne pozna prava. Glasen klic je zadonel po stopnicah, Tilka je zmagala in odbrzela v svojo sobico, Lotar je pa prikrel k mizi in si brisal z rutico kapljo krvi na roki, katero je oprasnil tanki noht Tilkinoga prsta.

„Vrag je v tej ženski!“ zagodrnjal je jezno, izpil še kozarec in odšel spat, zmagan, osramočen kot še nikdar v življenju, zmagan kavalir, plemenitaš od nepremagljive kreposti dekliške.

Tilka je pa slonela v postelji, podpirala trudno, plavolaso glavico z levico in čutila, kako so ji v sencih kovale žile, slušala, kako je srce burilo v prsih, in vsa zmučena gledala na beli desnici za pestjo rdeče proge koščenih Lotarjevih prstov.

„Sirota, ah sirota! kaj imam? Ničesar, razven poštenja — in če tega nimam, potem nimam nič, čisto nič — —“

Sveča je zaprasketala, po sobi je planila črna noč, a v dekliški duši je bilo tako jasno, jasno kot na nebu vrh zvezdá.

XIII.

Ante Lacinger je spal nenavadno dolgo. Odprl je ob nenavadni rani uri trepalnice, a bile so nekam težke, oči trnjeve. Zaprl jih je iz nova, obrnil se v zid in spal v neki mehkužni omotici, v tistem lenem snu, ko človek ne spi in ne bedi, ko misli in sanja v brzem vrtincu najnasprotnejše misli, ki mu tekó kot voda čez slap, preko lenih možgan. Krog njega je vladala grobna tihota. Stric je bil že davno pozajutrkoval in je hodil po vrtu, le s ceste se je oglašal neroden ropot težkega, lesenega voza in hripavi „hii“ kmetiškega hlapca, ki je priganjal leno krevsajočega konja. Skozi vetrnice pri oknih je gledalo že dolgo časa rumeno solnce in v svetlih trakovih obsevalo mračno sobo.

Grajska ura je odbila osem.

„Če dalje ležim, bolj sem zaspan.“ Energično je Ante odgrnil odejo, vstal in se urno oblekel.

Nekdo potrka.

„Ante!“

Lacinger je spoznal drobni glasek sestrične Tilke. Takoj ji je odprl in jo pustil v sobo. Stopil je k oknu, odprl vetrnice in jezero solnca se je razlilo po sobi.

„Zaspanec!“ nagajala mu je Tilka.

„Ne zaspanec, lenuh, čisto navaden lenuh! Vzбудil sem se kot navadno, potem sem pa lenobo pasel, sam ne vem, zakaj; sedaj mi je žal, ko vidim to krasno jutro. — Tilka, kaj boš pa povedala? Ta obisk je nenavaden. Sédi!“

Sedla sta na star, usnjat kanapé.

„Ah, Ante!“

Tilka se je naslonila na mizo, zakrila obraz z rokama in zaihtela.

Ante jo je prijel mehko za roko, pogledal ji ljubeznivo v mokre oči ter ji govoril mehko, prisrčno:

„Kaj pa ti je, Tilka, povej! Nikar ne jokaj, povej, odkrito povej vse; gotovo ti pomagam, ako je mogoče.“

Hvaležno ga je Tilka pogledala, dvignila roke in jih sklenila kakor za prošnjo: „Moj Bog, tisti baron!“

Po Lacingerju je zavrelo. Z lica mu je izginila vsa kri, prebledel je za trenutek kot stena, da je bilo videti na sencih skozi belo polt jedino le vijugaste plave črtice drhtečih žil. Ustnice je imel stisnjene, pest se mu je krčila, planil je s kanapeja, udaril silovito po mizi, da je sveča odskočila, padla in se prelomila. Z nogo je loputnil ob tla, da so zažvenketala okna in z nekam zadušenim glasom je škrtnil:

„Vraga ubijem!“ In iznova je udaril po mizi.

„Ante, miruj, prosim te, umiri se!“ Tilka je stopila k njemu, prijela ga za roko in mu pomirljivo gledala v lice, na katero je plula zopet trepetajoča rdečica.

„Povej, hitro povej, kaj ti je storil! Povej vse, ali je bila sila, ali — —? Gorje! Tedaj bi razbil še tebe!“

Ante je stopil korak od nje in jo motril z ognjevitimi očmi, krog katerih so vihrale razburjene mišice.

„Ante, zakaj me žališ? Ali mi tako malo zaupaš?“

„Torej si zmagala?“

„Zmagala, toda proč moram, proč iz te službe, kamorkoli! — —“

Sedla sta zopet nazaj, Tilka mu je potožila in povedala vse — vse.

Ante jo je prijel za obe roki, ji stisnil in ob jednom ponosno zrl na svojo sorodnico.

„Ne boj se! Ostani v službi, stvar bom uredil jaz!“

Tilka je odšla, Ante se je urno umil in se jel odpravljati. V srcu mu je kipela strast, misel za mislijo je vstajala, tonila in druge nove misli, misli osvete so mu polnile dušo. Bil je nervozen. Oblačil se je burno, vse mu je nagajalo: gumbi so se mu trgali in lomili, kravata ni hotela zdrsniti skozi zaponko, roka se mu je tresla. Vzel je z mize klobuk. Pod njim je bila listnica. Odpre jo kar ne-

hoté, mehansko, kot jo je vedno odpiral, da se je prepričal o gotovini. Iz nje je gledal rdeč trak, tisti usodni rdeči trak, s katerim so bile povite smotke, dar Margite. Zdelo se mu je, da se mu ta trak smeje, da ga ironski gleda in pravi: Oj, ti duša plebejska, glej, kako te vodimo vsi za nos! Vrinilo se mu je vprašanje, na katero ni sinoči nič mislil, vprašanje, zakaj mu je dala rdeč trak! Ali ni rdeča barva jasen simbol pravega srčnega čustva? Da, da, to je resnica, to je simbol — ali simbol bridke ironije, simbol, s katerim bi ga ona rada usužila, da bi ji bil hlapec, njej in vsem, ker ga rabijo, sluga, mameluk, dokler se ne naveseljačijo. Igrajo vsi, i ona igra, in on naj bo vsem tem otrokom igrača, kot orač z voli ajdovski deklici? Ne, ne, nikdar, ne boš, smo pa le mož — čeprav ubog. Zlato pa ne tvori moža.

Iztrgal je trak iz listnice, vrgel ga na tla, pohodil z ного in ga sunil v kot — za smeti. Potem je viharno odšel iz sobe, a čutil je vendar, da ga je pri srcu nekaj zbolelo, ko je stopil na trak, kot bi bil stopil nedolžnemu vzoru na srce.

Teta mu je prinesla naproti kavo. Izpil jo je stojé in brez sladkorja.

Na vrtu ni ostal pod kostanji kot navadno. Bal se je, da bi ga kdo ne motil. Hotel in moral je biti sam, da zasnuje načrte, da premisli trezno, kaj mu je storiti. Zadoščenja je hotel, poštenega zadoščenja od Lotarja, zato je šel dalje, kvišku do samotnega hrastovega gozdiča, kjer je begal hitro sem in tje po deset metrov dolgi ravni terasi.

Kako torej naj se znosim? Kako, in zopet kako, in Ante si ni vedel odgovora, da bi rekel: tako je prav, to je modro, tako ukrenem. Najbolj mu je šepetal v dušo zapeljivi glas: dvoboj! Kri naj opere to, sablja ali kroglja naj odloči! Beli bogovi bodo s tabo, saj je pravica na tvoji strani; kaznovati se mora on, in vršitelj si ti!

Dvoboj! Koliko je dvobojev na svetu za prazne stvari, ki niso besedice vredne; a tu mu gre za čast, za poštenje, za največjo doto blage deklice; da, tukaj naj odloči dvoboj, tu je umesten, to bo zadoščenje, jedino, ki

ga more dati Lotar, jedino, katero daje danes kavalir kavalirju.

Že se ga je oprijemala ta misel tesneje in tesneje, stiskal je palico, ž njo udarjal po zraku, kot bi že streigel nasprotne udarce in z mirnim očesom iskal Lotarjeve glave, da zašvisti jeklo po njegovi glavi, da mu razpara zlobno lice in mu zalije kri tisti satanski smehljaj. — Ante je hodil nekoliko časa brez misli kakor navit stroj. Koraki so bili čimdalje bolj počasni, umiril se je, palico vtaknil v mehko rušo in legel pod hrast ter si podprl glavo. Ni bil še jedin sam s seboj.

Dvoboj, hm? Kdo mi je porok, da ne poseče on mene? Koliko sem se vabil v borenju? Le par mesecev, kaj je to? In on? Gotovo se je bil že dostikrat, vabil se mnogo, a jaz nisem še nikdar resno nastopil. Par let že nisem imel sablje v rokah. In če se streljava? To bi bilo bolj izročeno v roke slučaju, usodi, no recimo po domače: božji volji. Božji volji? Morda bo Bog posegal vmes v tako pravdo, katero je na Sinaju med treskom in gromom prepovedal? Iluzija! In če me on poseče, če me ubije, če me le rani, tedaj bo to samo krvavi dokaz, da je on delal prav, ne jaz, da ima on pravico do take lopovščine, jaz z razbito črepinjo ali prestreljenim srcem naj sem osramočen, krivec? In to bi ne ubilo samo mene, ubilo bi strica, ubilo Tilko, ubilo moje vse — in on bi se šalil in bahal, kako je naklestil plebejca, in bi odkorakal čez moj trup oholih, zmagoslavnih pogledov nadaljevat viteške čine pri lepih deklicah. Ba, sramota, grozna sramota in nesreča, ki me zadene skoraj gotovo! On je plemenitaš — jaz kmet! Morda bi se še bil ne z mano, češ za take je pasji bič. Dobro, naj bo pa tako. Ti si plemenit po krvi, a po duhu in po srcu si ud svetovne druhal: a jaz preziram plemstvo, kot je prezirajo tisoči današnje dobe, a ponosen sem na duševno in srčno plemstvo. Zato obrnem kopje: naj bo za tebe pasji bič, klofuta, pšovke!

Ante je zdrznil z podprtega komolca, legel vznak in gledal v hrastovo listje, med katerim so plesale mušice in hrosti.

kov blagoslov.

Narisa F. D.

„Kam je šel, da ga ni nikjer? Tilko sva srečala, gotovo mu je šel ta neumni otrok tožit!“

„Le čakaj, Lotar, sedaj te Lacinger pozove. To bo zanimivo: dvoboj za natarico.“

„Smešno, vražje smešno! Ali biti mora. Moram se ga iznebiti, tu ga ne trpim več, sicer ga vržem iz naše družbe na kak drug način.“

„Nevaren ti ni; tega se ne boj. Saj poznam Margito. Misliš, da je mogoče pozabiti, kaj je ona, kaj Ante?“

„Naj bo, kakor hoče. Jaz tega vražjega človeka sovražim, proč mora!“

Adolf in Lotar sta zavila ob zidu cvetličnega vrta na desno proti pristavi, in prav tam na oglu jima je prišel nenadno naproti Lacinger, vračajoč se izpod hrasta.

Adolf je pozdravil prijazno kakor navadno, tudi Lotarju skoro ni bilo slediti najmanjše razburjenosti. Ironičen smehljaj mu je krožil krog ustnic. Ante je odzdravil nekoliko hladno in barona ostro pogledal.

„Oho, gospod doktor“, nosljal je baron, „slabe volje, vrlo slabe volje! Kako je to? Ali ste slabo spali?“

„Da bi samo slabo spal, dobro bi bilo — ali — —.“

„Čujva, Adolf! Gospod doktor ve novic, interesantnih novic; bravo, kaj življenja v ta pusti kot!“

„Če bodete vi nosili življenje v naš rajski kot, potem bo iz raja zares pekel.“

„Gospod doktor, govorite jasneje in vedite, da ne govorite s kmetom, ampak z mano!“

„Odslej rajši s kmetom kot z vami!“

„Govorite, jaz sem žaljen!“

„Ne prepirajta se kot stare babe, povejta moško, kar imata!“

„Tedaj ti tudi veš, da nekaj imava. Dobro! Vprašam, kaj je bilo sinoči?“

„Sinoči, hahaha, dobra večerja, nato ste šli mladi starci spat, midva z Adolfom sva si pa privoščila še nekaj kozarčkov in z neko podlasico sva se še malo poigrala.“

„Lopov, molči, sicer — — —!“

Ante je stopil proti baronu in stisnil palico. Adolf je stopil predenj in ga izkušal miriti.

„Ponovite, kdo je lopov? Jaz, baron Lotar Wegel?“

„Da, da, ti, baron Lotar Wegel, ti si lopov; zakaj, veš dobro!“

Baron je potegnil zavestno iz listnice vizitko in jo prevzetno pomolil Antetu. Anteta je prevladala strast. Pozabil je dostojnost, pozabil vse in kar planil bi bil najrajši na barona. Vizitko je pograbil, raztrgal jo na kosce in jih zalučil baronu v lice ter kriknil:

„S tako podlo dušo se jaz ne bijem!“

„Kmetiški pes!“ je siknil baron, Ante je dvignil palico, a obtičala je v koščeni roki stričevi, ki se je vračal s sprehoda in nalletel na sitni položaj.

„Gospod baron, oprostite, Ante je — burja.“

Baron ni odgovoril ničesar, zavrtel se je na peti, pljunil zaničljivo in odšel z Adolfom.

„Kmet ne bo nikdar kavalir“, je rekel za nekaj časa Adolfu. „Sicer sem pa dognal, kar sem dognati hotel. V naši družbi je nemogoč. Pojdiva na goljaž!“

Stric je velel Antetu, da je šel ž njim v pisarno. Stopal je kot ujet besen konj, ki gre za gospodarjem ob povodcu, a drgeta na njem vsaka mišica in koleno mu kleca.

Na drugi strani zida je pa ušel teti Evfrozini molek iz mrtvaško blede roke, srce jo je zbolelo, moliti ni mogla več; opotekajoč se je stopala od usodnega kota, kjer je čula prepir, kateri je umela bolje in globlje, kot ga je umeval stric oskrbnik; saj je imela za sabo življenje.

(Dalje.)

Cilji.

(Spisal *Semen Semenovič.*)

(Konec.)

V.

Drugi dan je prišel zdravnik, star, suhljat mož trdih lic in sivih las. Pregledal je otroka in parkrat zmajal z glavo.

„Ali je nevarno?“ ga je vprašal Pospišil z nagnjeno glavo in odprtimi usti.

„Hm . . .“, zdravnik je zmigal s pleči.

„Gospod doktor, prosim vas . . . moj jedini otrok.“

„Težko, težko . . .“

„Poskusite, rešite mi otroka, jaz vam dam vse.“ Toliko da ni povzdignil rok, a ustnice so se mu tresle in z očmi ni trenil od zdravnikovega hladnega obraza.

„Prenesite torej otroka v bolnico; bomo videli“, je odločil slednjič resni mož.

„Gospod doktor! Tega ne zahtevajte — tega ne zahtevajte od očeta . . . jaz sem otrokov oče —.“

„Bedak!“ ga je zavrnila Pospišilovka. „Ako je treba, pa se mora zgoditi, kaj ne, gospod doktor? Gospod doktor že vedó, kako je prav.“

„Ne, ne, tega ne zahtevajte od ubogega očeta —!“

„Molči, ti pravim! Ne bodi otrok; saj to je le detetu v dobro, kaj ne, gospod doktor?“

Pospišil se je naslonil ob otrokovo posteljo in si zakril oči: „Ne zahtevajte tega ne zahtevajte . . .!“ je stokal tiho in obupno.

Zdravnik ga je gledal, a niti jedna poteza njegovega koščenega obraza se ni zganila. In vendar ga je gledala mala bolnica tako mrtvaško-milo, kakor bi ga bila hotela prositi za očeta prej ko zase.

Popoldne so vsejedno prenesli Mimico v bolnico. Janko je imel šolo in ni videl, kako je pripravila žena svojega moža do tega koraka. Ko je prišel iz šole, bila je Jerica sama doma. Vse je molčalo po stanovanju, težak

zrak je ležal po sobah, in Jerica je nemo hodila iz sobe v sobo in klaverno postajala. Janko je še nikoli ni bil ogovoril, a danes se mu je zdelo, da ji mora kaj reči, ker je molčala.

„Gospodična Jerica, gotovo vam je hudo po Mimici.“

„Po Mimici? — Oh —!“ Vzdihnila je globoko in ga pogledala tako čudno otožno, da se mu je storilo milo.

„Mimica bo ozdravela“, je pristavil Janko.

„Umrla bo.“

„Umrla?“

„Da. Zdravnik mi je povedal.“

„Morebiti pa vendar ne bo?“

„Umrla bo — in umaknila se bo vsem težavam življenja. Njenega srca ne bodo trpinčile muke, ki ne prizanašajo nobeni ubogi deklici. V večnosti bo spala in uživala večni mir. O, da bi mogla iti ž njo! Bila bi srečna!“

„Vi ste čudni, Jerica. Jaz vas ne umem.“

„Vi me ne umete?“

„Ne.“

„Saj sem vedela: vi me nikoli ne umete, nikoli —“, glasno je zaihtela in izginila v sobo.

Janku pa je bilo hudo pri srcu. Jerica se mu je smilila, a prav gotovo da ni vedel, kako bi ji mogel pomagati. Zmajal je z glavo in se tiho, kakor bi bil kaj zakrivil, odpravil od doma. Stric mu je bil velel priti po šoli k Jurkoviču. Odhajal je z večernim vlakom domov in hotel se je še kaj pogovoriti ž njim.

V vroči, zakajeni Jurkovičevi gostilni je bilo veliko ljudij. Zaripljen kramar je kričal za mizo ter se prepiral s staro sključeno žensko, katera mu je pretila s palico. Rekel ji je bil neko čudno besedo, katere Janko ni razumel; in ta beseda je tako razkačila

starko, da je planila nanj s palico. Priletela je gostilničarka in se zamotala med gručo kmetov, ki so bili planili skupaj. Vpilo je vse križem in se ruvalo, dokler se ni izmuznila starka iz kope in odšla, preteč, da pokliče policaja. Še s ceste se je slišal njen javkajoči glas. V gostilni so se nekateri jezili, največ pa se jih je smejalo, med temi tudi stric Jankov, ki se je držal za trebuh od smeha. Samo kramar je kričal in ponavljal tisto besedo, čeprav ga je gostilničarka zmerjala:

„Sram vas bodi! Take grde besede! Ali se to spodobi?“

Mrak je že bil, ko je odhajal stric na kolodvor.

„Potrebuješ denarja?“ je vprašal Janka.

„Čemu? V štirinajstih dneh sem tako doma.“

„Saj res. Vsak čas bodo božični prazniki tukaj.“

„Pozdravite mater in jim recite, da prinesem letos nove jaslice domov.“

„Ali imaš še zmerom veselje ž njimi?“

„Kaj pa je Božič brez jaslic?“ Janko je pogledal v tla.

„Prav tako, Janko! Torej srečno, dokler se ne vidiva!“

„Srečno! Nikar ne pozabite pozdraviti mater!“

„Nič se ne boj!“

Podala sta si roki in se poslovila. Počasi se je napotil Janko v mesto. Stric se je oziral nazaj in sam ni vedel, zakaj se mu je zdel Janko vedno na istem mestu, zroč vjednomer za njim.

Težek, mehek sneg je ležal po tleh. Prejšnje dni je bil zapadel do kolena. A noč je delala jasna, mrzla noč. Zvezde so se prikazovale na nebu, in za dolgimi razteg-njenimi oblaki na vzhodu je vstajala polna luna. Janko se je stisnil v suknjo in hitel po spolzkem tlaku proti stanovanju. Kriva ulica je bila skoro prazna, le tu in tam so odmevali urni koraki. Janko je mislil na dom in na mater.

Po hiši je bilo vse mirno. Niti črevljarjevega kladiva ni bilo slišati, mož ni bil še

prižgal luči. Na dvorišču je molela v zrak velikanska kopica snega, katero je bil namental prejšnje dni mokaarjev hlapec, ko je delal pot do drvarnic.

Prišedši do stanovanja se je Janko hkrati spomnil Jerice. Pridržal je kljuko in se zdrznil. Nekaj kot zadrega, malo kesanje, ali kaj takega ga je obšlo, dasi sam ni vedel, zakaj. Počasi je odprl vrata v kuhinjo. Vse je bilo tiho. Hitro je pristopil k svoji sobici in odprl vrata.

Ob vratih je osupel obstal.

Blizu vrat ob nizki omari je nekdo slonel in jokal.

Moj Bog! Mrzla zona ga je izpreletela. A skoro je spoznal ta glas, spoznal je — Jerico.

„Jerica!“ jo je poklical tiho.

Ona se ni oglasila.

„Jerica, ali kaj vam je?“ in pristopil je bliže. Ona se je počasi vzravnala, popravila si lase, ki so se ji bili vsuli čez obraz, a solz si ni obrisala. Videti je bilo, da je Jankov prihod ni presenetil, marveč zdelo se je, kakor da bi ga bila pričakovala.

Molčala sta nekaj časa. Janko je občutil čudno zadrego.

„Oprostite, gospod Poljanec“, je rekla slednjič s tihim, malce boječim glasom. „Sama sem — bila — doma . . . Povsod je bilo vse — prazno in mrtvo. Kamor sem šla, se mi je zdelo, da me nekaj tišči, kakor da bi me hotelo umoriti. Potem pa je začelo v delavnici nekaj ropotati, in pri postelji Mimičini je nekaj počilo. Zdelo se mi je, da je Mimica umrla in mi je prišla povedat . . .; v temi se je nekaj gibalo, kakor strah . . .“

„Kaj vi verujete v strahove?“ je vprašal Janko.

„Jaz ne vem . . . ali bilo mi je tako čudno.“

„Sami ste se strašili.“

„Ne vem . . . ali nekaj me je v resnici težilo . . . prav v srcu sem čutila bolečine, ah, tako mi je bilo hudo! Vse se je treslo v meni, kri mi je silila v glavo in srce mi je tako tolklo, da sem morala semkaj bežati. — Ne vem . . . meni je tako hudo . . . tako hrepenim, tako me nekam vleče! Meni bo srce počilo, oh . . .“ In omahnila je proti

Janku, kakor bi hotela pasti, in se je zgrudila naposled na stol. Brezdvomno je mislila, da jo bo Janko prestregel v roke, a on je bil predostojen in presramežljiv za to.

„Jerica, vi ste gotovo bolni.“

„Oh, da...“ je vzdihnila deklica, glavo povesila nazaj čez naslonilo stolovo in med tem pritiskala desnico na čelo, a levico je krčevito tiščala ob napete prsi: „Mene tako peče v prsih... tako..., ko bi vi vedeli, ko bi vi vedeli...!“

Janku je bilo čudno. Čutil je instinktivno, da v teh prsih polje strast, a sam si tega pojava ni znal razlagati drugače kakor s smrtjo uboge Mimice.

„Pomirite se, Jerica, pomirite se in ne jokajte! Saj bo Mimici boljše, ker je tako nedolžna in dobra!“

„Oh, gospod Janko, ali mislite, da jaz nisem več dobra? Že vidim, že vidim, da nič ne marate zame; oh — —“

V tem času je vzplavala luna nad bližnje strehe in pogledala skoz okno Jankove sobice, razsipajoč svojo medlo luč na sive stene, odrto omaro in mlada človeka. Jasneje je gledal Janko pred seboj rdeči, objokani obrazek mlade deklice: posamezne solze so se bliščale na njem kot biseri.

„Janko, Janko... verjemite mi, da nisem taka, kakor sestra pravi! Ona me v enomer zmerja, a po krivem. Ko bi vi vedeli... jaz imam tako mehko srce —“

V tistem hipu so zaškripala zunaj vrata, glas Pospišilovke se je razlegel po kuhinji. Jerica je poskočila, kakor da bi jo gad vpičil, vsa onemoglost pa ji je hipoma izginila: stekla je k vratom in ostala pred njimi, popravlja se si razpuščene lase in otiraje si z robcem objokani obraz. Ko so se zaprla vrata velike sobe, je smuknila tiho v kuhinjo.

Kmalu nato je počil v hiši glas:

„Pospišilovo dete je umrlo v bolnici.“

In začele so prihajati ženske iz vse hiše izrekat družini sožalje in se čuditi nad nepričakovano novico. Cela procesija jih je bila in tiho so se razgovarjale med seboj, migale s koščenimi bradami ter si šepetale:

„Srečo ima babnica.“

* * *

Bilo je zvečer pred božičnimi počitnicami, ko je pri večerji Pospišilovka rekla:

„Jerica, sedaj nimaš pri meni ničesar opraviti. Otroka ni, da bi ga pestovala, kuham pa sama lahko. Vrh tega pa se moraš česa naučiti. Jaz sem ti preskrbela službo, kjer ti bo dobro. V hôtel pojdeš, k „Nadvojvodi Ivanu“, tje, kjer sem bila jaz. Gospod me ima še vedno rad, zato mi ni odbil prošnje, ko sem te ponudila.“

Težko bi se dalo povedati, kaj je občutila Jerica v tistem trenutku.

„V hôtel pojdem?“

„K „Nadvojvodi Ivanu“.“

„Za nadzornico sob, kakor si bila ti?“

„No, nadzornica ne boš takoj, a lahko postaneš. Najprej boš dobila nekaj sob v oskrbo. Pometala boš; kadar bodo gostje vstali, boš postiljala, prinašala vodo in tako dalje. Samo to ti povem: z ljudmi moraš biti in gospodarju se ne smeš zameriti. Slušaj ga, naj zahteva od tebe, kar hoče! Gospodar je gospodar. Ako se boš znala vèsti, ti ne bo nikoli nič hudega. Samo z ljudmi bodi! Saj nisi tako motovilo, kakršno se včasih delaš.“

Pogladila ji je rjave kodre in jo ogledovala, kakor da bi je ne bila še nikoli videla.

Jerica je bila vsa od tal. Ni ji dalo sedeti pri miru.

„Kdaj pa pojdem, Rezi?“

„Tisti dan pred novim letom.“

„Že? — Takrat vas še ne bo nazaj s počitnic, gospod Poljanec. Potem se ne bova več videla.“ Kako samozavestno je pripomnila to! Nekaj kot skrivno očitanje, naganje mladostne razposajenosti se je čulo vmes. Janko je pritrdil, a Pospišilovka je dejala:

„Kaj je gospodu Poljancu mar za tvoje službe!“

Jerica je bila nocoj kot živo srebro. Povsod je je bilo dovolj, a vedno iznova je hodila spraševat sestro sedaj o predpasnikih, sedaj o frizurah, potem o markerjih, o gostih, o koncertih in zraven o najmanjših malenkostih.

Zvečer pa ni mogla spati. Zarivala se je pod odejo ter se zopet odkrivala. Bilo ji je tako vroče, nestrpna je bila vsa in vsaka žilica je trepetala v njej. Oh, kako jo je gnalo v svet, v veliko mesto, v življenje, v krasni hôtel, kjer se shaja sama visoka gospoda: baronje, grofje z žarečimi očmi... kavalirji z lepimi brčicami... vsi zaljubljeni do ušes. Mislila je na dragocene obleke, na šopke, na petje pod oknom... He, he, he, kako jih bo mučila, norčke! Nobenega ne bo hotela, za nobenega ne bo marala... no, kakega lepega — grofa, ki jo bo tako iskreno ljubil, ji tako udano služil, tako sladko govoril... In Bog ve: kakor nehoté se ji je vrivala med te jasne slike življenja podoba Janka, dolgega, upognjenega v kratki suknji z globokimi žepi... Ha, ha, ha...

Tudi Janko ni spal.

Nakupil je bil že davno vse za domov, že davno vse lepo zložil v kovčeg: jaslice in svečice, pastirce in ovce, letečega angela in zlasti veliko zvezdo repatico.

Tako je polagoma mineval čas! Ura je bila deset, najst, dvanajst, a še vedno se je obračal z jedne strani na drugo. Mislil je na dom: kako bo gazil sneg, debeli, mehki, beli. Pred hišo ga bo do kapa; od strehe pri hlevu bodo visele ledene sveče. Prav

tiho bo zvečer, ko bo prišel od vlaka. Gosto drevje bo molčalo pod velikanskim snežnim kožuhom in se nagibalo na hišno streho, na skladavnico drv, na strešico pri vodnjaku. Nič se ne bo gibalo v ravni samoti okrog doma. Vse bo belo, le iz daljave se bo črnil gozd izpod sivkastega pokrivala... Sama z materjo bodeta sedela pri peči. Po hiši bo dišalo po kadilu, pod bo še moker od umivanja, v kuhinji bo dekla podila mačko: „Kec, kec...“, v peči bo godlo, na postelji bo nova rožasta odeja in v kotu med žeravcem in majaronom — njegove jaslice.

Pospišil je bil še v delalnici. Žena je bila odšla, češ, da pride takoj. Pa je že dve uri ni bilo.

Krznar je delal ogrinjalo za grofico B., katera je želela, da bi bilo gotovo pred prazniki. Svetilka je jasno svetila izpod velikega, zelenega senčnika, na steklenem cilindru so se nabirale saje. — Samotno je bilo v sobi. Pospišil je čutil v srcu strašno zapuščenost, praznoto, puščobo. Vstajal je in hodil k oknu gledat na cesto, ali se že vrača žena. A vselej je videl samo cesto, tiho, prazno in velikansko luno, ki je plavala po globokem nebu.

Vsedel se je nazaj, in solze so mu začele kapati na dragoceni sealskin. Hudo mu je bilo po otroku; ali tudi po ženi?

Na blejskem jezeru.

Vzkipi, vzkipi, močni val,
stopi drzno čez obal,
moč pokaži maščevavca
za pravice zatiravca.

Da še pomniš, dobro znam,
kadar je Slovenec sam
po obrežju ribič hodil,
po vodovju tvojem brodil

Nisi zabil še sinov,
še spominjaš se domov,
tvoja skrb še ni minila,
ni minila tvoja sila.

Dober oče si mu bil,
s plenom rib si ga redil;
travnike si mu namakal,
ko je v suši k tebi plakal.

Oh! okrog poglej sedaj:
mar spoznaš še rojstni kraj?
Skoraj vsi sinovi vrlji
so nekdanji ti pomrli.

Vzkipi, vzkipi močni val,
stopi drzno čez obal,
sina zadnjega obrani,
dom pred tujci mu ohrani.

Kar je bila tvoja last,
tujca zdaj drži oblast;
tvoje ribe sam pobira,
glada zadnji sin umira.

Kjer so bila prej polja,
tujec igre zdaj igra;
kjer so bila njih selišča,
tujec dela šetališča.

V Lourdes.

(Piše V. Steska.)

(Konec.)

Predpoldnem 11. svečana 1. 1858. je šlo troje siromašnih deklic, dobro zavutih, obutih v coklje, nabirat suhljadi. Bernardka in Marijica Soubirousovi sta bili sestri, tretja deklica je bila sosedova hčerka. Deklice so prišle iz Lourdesa do Gava in čez most na drugo stran. Hotele so priti do masabielskih skal. A tedaj je bil ondi odvod gavske vode za mlin. Tisti dan so mlin popravljali. V strugi ni bilo dosti vode, zato jo je bilo lahko prebresti, samó da je bila voda ledena. Zdravi deklici sta se sezuli in urno prebredli vodo; Bernardka, nekoliko bolehná, pa se je pre-mišljala. Naposled se odloči, nasloni na skalo in si sezuje coklje. Kar zasliši šumenje in vrvenje kakor ob nevihti. Pogleda proti nebu. Bilo je oblačno, sicer pa vse mirno. Noben list ni zatrepetal na drevju.

Kmalu zopet začuje ta šum; pogleda in zapazi nasproti nad jamo čudno svetlobo, in iz svetlobe stopi častita gospa v snežno beli obleki, držeč v sklenjenih rokah molek. Bernardka osupne, zdrkne na kolena in začne moliti rožni venec. Čez četrto ure izgine prikazen. Bernardka pove tovarišicama, kaj je videla, a ti dve nista bili nič opazili.

Drugi dan pridejo deklice zopet do skal. Bernardka je bila vzela blagoslovljene vode in poprosila prikazen, naj se umakne, če je kaj hudega. Gospa se milo nasmehne, pa se ne premakne. Bernardka se zamakne. Tretji dan prinese s seboj papir in pero, da bi čudovita gospa zapisala, kdo da je. Sedaj šele gospa izpregovori: „Ne potrebujem papirja. Bernardka, pridi štirinajst dni vsak dan semkaj, in osrečiti te hočem, ne na zemlji, ampak v večnosti.“ Bernardka obljubi in izpolni obljubo navzlic vsem težavam, ki so jih napravljali drugi ljudje. Nepremagljiva sila jo je vlekla k jami in k lepi, prijazni gospej. Tudi gospa se ji je skoro vsak dan prikazala in govorila

ž njo. Nekaj je bilo samo za Bernardko, tega ni nihče zvedel; drugo je smela povedati. Gospa ji je rekla: Moli za grešnike! poljubi tla za grešnike! Pokora! pokora! pokora! Pojdi in reci duhovnikom, da naj tukaj zidajo kapelo! Hočem, da prihajajo sem v procesijah! Pij iz studenca in se umij v njem! Pové ji 25. sušca tudi svoje ime: „Jaz sem brezmadežno spočetje!“ Sveta Devica se je prikazala Bernardki osemnajstkrat, zadnjikrat 16. mal. srpana.

Glas o teh prikaznih se je razširil bliskoma po mestu in okolici. Ljudje so se zbirali krog jame. Včasih je tisoč ljudij spremljalo deklico. In kaj so videli? Nič drugega kakor deklico, ki je bila zamaknjena; slišali pa niso nič, dasi je trdila deklica, da z nebeško gospo govori glasno.

Gospa je naročila deklici, naj pije iz studenca. Studenca tam ni bilo. Zato je deklica začela na tistem kraju grebsti jamico. In glej! vodica se prikaže na dnu. Vedno več je je bilo, dokler ni tekel studenček proti čakajoči množici. Voda je bila iz početka kalna, pa se je kmalu očistila. Studenec se je krepil in žuborel nadalje izpod skale, in teče še dandanašnji. Ljudje so ga hodili gledat in pili od te vode. Prvi čudež se je zgodil dne 26. svečana. Slep kamenar je izpregledal. Čudeži so se množili neprenehoma. Ljudje so vedno bolj drli k jami. Prihod pa je bil težaven. Zato so pot k jami zravnali, obkollili studenec in napeljali v cevi, zagrādili jamo in jo okrasili s cvetjem in s svetilnicami. Noč in dan so ondi molili in sami zahtevali, naj se sezida kapelica.

Bernardka sama je stopila k župniku Peyramaleu in mu vse razložila. Župniku se je pa vse zdelo prečudno. Sam ni verjel, da bi se Mati Božja prikazovala. Deklici je odgovoril: „Če je res, da se Mati Božja prikazuje, naj ozeleni sredi zime rožni grm, kjer stoji.“

Svetna oblast je sodila še strože. Policijski komisar v Lourdesu, deželni prefekt in minister Rouland so bili odločno proti vsakemu shodu pri jami. Bernardko so izpraševali, ji pretili z ječo in blaznico, če ne bo molčala. Jami so vzeli darove, priprli dohod do jame; vsakoga, ki je ondi molil so obsodili na pet frankov kazni; če jih ni precej plačal, so ga rubili. Ljudje pa so imeli dobro vest in trdno prepričanje in se tudi za kazni niso menili. V gostih trumah so hodili molit. Naposled je cesar Napoleon III. sam dovolil, da se smejo verniki shajati pri jami in moliti.

Sedaj ni bilo več zaprek, in škof je odposlal posebno preiskovalno komisijo, ki naj bi preiskovala vse čudeže, zasliševala ozdravljenca in priče in nazadnje izrekla svojo sodbo. Preiskali so tisoč ozdravljenec. Pri tridesetih je bil očiten čudež in pri petnajstih čudež prve vrste. Šele čez tri leta, ko so stvar do dobra dognali, je pojasnil škof komisijsko razsodbo in proglasil na podlagi čudežev, da je prikazovanje bilo istinito in nadnaravno. Sam škof je kupil skalo in svet krog nje od mestne občine ter dovolil vernikom obiskovati kraj. Jama je ostala kakor poprej, le kip Matere Božje iz belega marmorja spominja romarje prikazovanja.

Župnik je začel misliti, kako cerkev bi sezidal Materi Božji na čast. Začel se je dogovarjati s stavbarjem. Ta mu je prinesel kmalu načrt za cerkev. Župnik ga je pogledal, strgal in vrgel v gavske valove: „Kaj tako malenkost naj ponudimo Mariji?“ Stavbar odgovori: „Pomislite, kje je pa prostor na skali, kje denar?“

„Za oboje bo skrbela Marija.“

Župnik je naročil nov načrt, ki je bil kmalu izdelan. Sicer tudi ta ni ugajal župniku, pa drugi so bili ž njim zadovoljni. Delo se je pričelo. Skalo so morali odnesti, podzidati prostor za cerkev, kar je silno mnogo stalo. Iz snežno belega marmorja so postavili veliko cerkev v gotskem zlogu.

Verniki so mnogo darovali; župnik je želel, da sezida to cerkev Marijino ves svet, zato se je branil večjih darov. Nekega dne ga je poklical k sebi tarbeški škof in mu

povedal, da hoče neka kronana glava darovati 60.000 frankov. Župnik pa odločno izjavi, da ne sprejme večjega zneska od jedne osebe nego 500 frankov, zato so ponudbo odklonili.

Lep dan je moral biti, ko so posvetili veličastno cerkev na masabielski skali. Sam papež Pij IX. je določil za to slovesnost drugi dan malega srpana l. 1876., praznik obiskanja Marije Device, tisto leto nedeljo. Ta veličastni obred je opravil kardinal in nadškof pariški, Guilbert. Prisoten je bil tudi papežev poslanec iz Pariza, škof Frančišek Meglia, ki je 3. mal. srpana venčal Marijin kip. Tema dvema višjima pastirjema se je še pridružilo trideset drugih škofov, dva celó iz daljnje Amerike. Posvečevanje se je godilo vpričo poldrugisto tisoč vernikov od osmih dopoldne. Vsak izmed šestnajsterih oltarjev je posvetil drug škof.

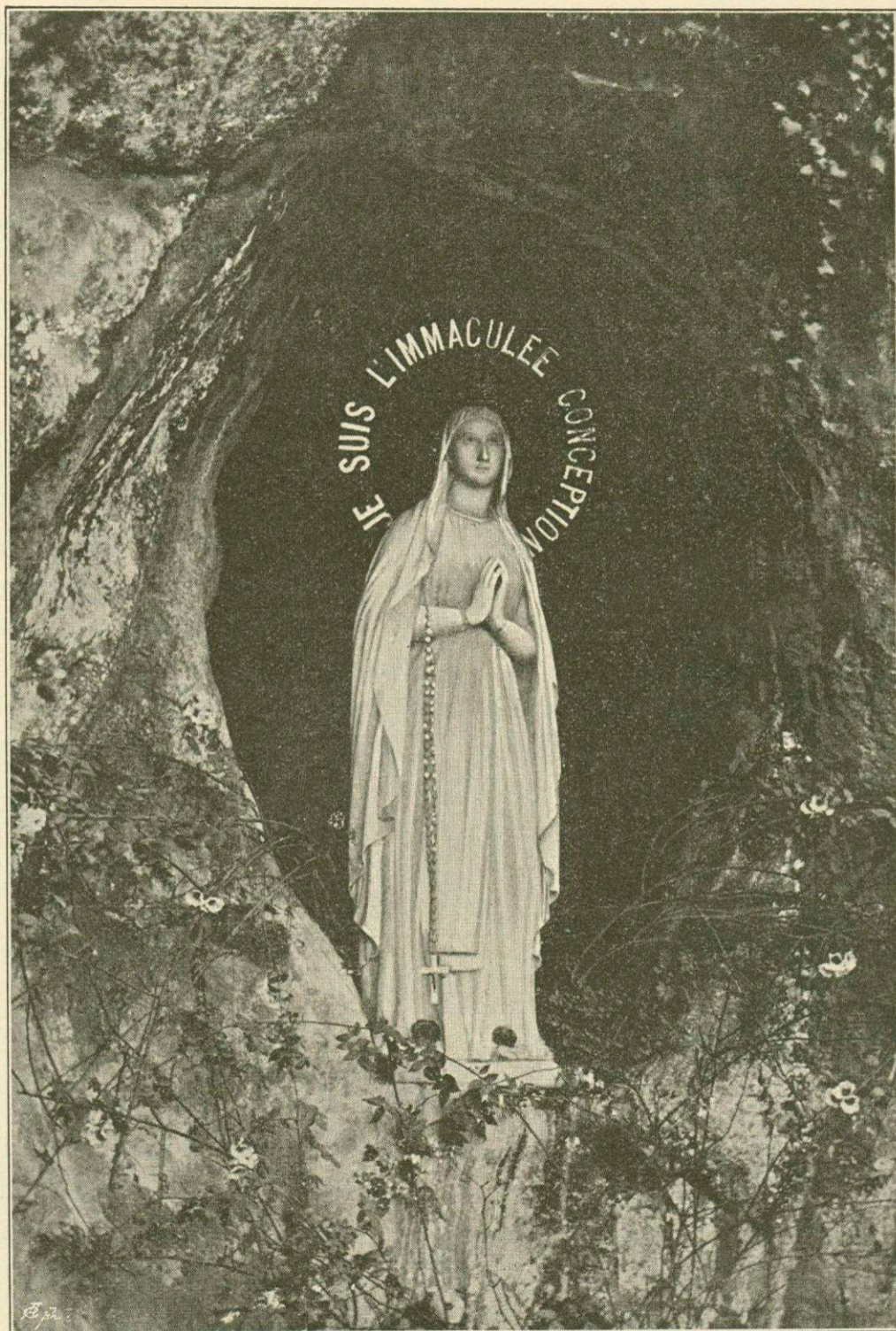
Po pravici smo imenovali to cerkev veličastno. Mogočno stoji na skali, sezidana v gotskem zlogu. Kako vitko se vpenja proti nebu! Prav radi tega je videti manjša nego je v resnici. Nje lega na skali, med samimi griči, v podnožju visokih planin, napravlja čudovit vtisk. Kdo bi v tej tihi dolini, v tej samoti pričakoval kaj takega? In tudi notranjščina ni nič manj lična. V tej cerkvi se nahajajo tudi klopi, kar sicer po Francoskem ni navadno. Okrog velikega oltarja v vencu in ob straneh so kapelice z oltarji. Oltarjev je petnajst razven velikega, ki stoji sredi svetišča. Na stropu visi množica zastav raznih barv, nekoliko preprostih, večinoma pa umetno vezenih, katere so darovali romarji, ne le francoski, ampak tudi španski, nemški. Tudi naša Avstrija ni zaostala. L. 1886. so prvokrat v procesiji šli Avstrijci v Lourdes, med njimi več Slovencev. Tam so darovali krasno bandero, ki je stalo 9538 gld. in je morda med vsemi najlepše.

Stene ob tleh so obložene z lepimi marmornatimi ploščami z raznovrstnimi napismi. Na nekaterih ploščah so tudi načrtani z zlatimi progami dogodki, radi katerih so postavili ta spominik. Večinoma so razne nesreče in sreče na morju in na suhem dale povod taki zaobljubljeni plošči.

Pod to cerkvijo, katero imenujejo baziliko, je kripta ali spodnja cerkev. Ta ni videti tako prostorna. Šteje sedem oltarjev. Ker je v skalo vsekana, je nekoliko vlažna in ob veliki vročini zaduhla. Prav dolgo ni lahko

v njej bivati. Zjutraj je vendar vedno dovolj sv. maš in ljudij v njej.

Poleg imenovanih dveh cerkvá je še tretja, namreč cerkev sv. rožnega venca. Kje pa je? Marsikdo gre mimo nje, stopa skoro po

Kip Matere Božje v votlini lourški.

njej, pa ne vé tega. Ta cerkev je na okroglo zidana in sicer sredi onega kamenitega mostu, ki vodi iz ravnice k baziliki. Potnik vidi spodaj le vrata, po mostu hodeč pa le streho s prizornico (laterno). Tudi ta cerkev je prostorna, saj šteje ob stenah na okrog petnajst

oltarjev razven velikega v sredi. Ti stranski oltarji so ločeni v tri skupine in so posvečeni petnajsterim skrivnostim sv. rožnega venca. Temu namenu primerno so tudi stenske barve različne, kažoč veselje, žalost in veličastvo, kar razodevajo skupine skrivnostij

veselega, žalostnega in častitljivega dela rožnega venca.

Naglo je potekal čas. Minula je nedelja, prišel je prelepi Marijin praznik veliki Šmaren. Že zjutraj sem opazil, da ta praznik obhajajo posebno slovesno. Ko sem namreč stopal po mestu, sem že srečaval med mnogimi drugimi ljudmi tudi belo oblečene deklice, ki so hitele k farni cerkvi. Gotovo so prejele ta dan prvič sveto obhajilo. Ljudij se je zbralo krog jame še več nego prejšnji dan. Bili so preprosti ljudje, pa tudi odličnejši, prav čedno in okusno oblečeni. Preprosti ljudje imajo svojo posebno nošo, katera se pa pri moških ne loči od druge navadne, nego samo v tem, da nosijo čepico, kakor pri nas zadnji čas otroci, le da ni v sredi čopa, ampak trak ali debela nit, s katero vzdigujejo čepice.

Ženske imajo svojo nošo, kakršna se vidi na Bernardkinih podobah. Najznačilnejše je odelo nad glavo, ki visi zadaj na široko doli. Nekatero pa nosijo na glavi bele avbice, ki se ostro ločijo od sicer črne ali vsaj temne obleke. Ljudstvo je videti dobro in pobožno.

Vspored tega dne je bil skoro isti kakor poprejšnjega, le da so bili govori francoski. Nemci so se namreč odpravljali na odhod, prišli so pa francoski romarji, če sem prav razumel, iz Orleansa. Njih škof je drugo jutro maševal pri jami.

Najlepši prizor, ki je videti v Lourdesu, je gotovo procesija zvečer tega največjega Marijinega praznika. Res da praznujejo tu vsak Marijin praznik z izvenrednim sijajem. a tri praznike obhajajo še bolj slovesno, namreč Marijino oznanjenje, Marijino vnebovzetje in brezmadežno spočetje. A če pomislimo, da je 25. sušca zvečer še mrzlo, da tla niso suha, da rado dežuje ali celó sneži, da 8. grudna tudi ne more vreme biti več toplo in ugodno, dalje, da romarjev tedaj ni dosti, moramo priznati, da je veliki Šmaren najprimernejši praznik za veliko slavje. Vreme je ugodno, tla suha, nebo jasno in obsejano z nešteti zvezdicami; prijetne hladilne sapice pihljajo od gorskih velikanov; Gav šumi mirno. Tedaj prižgó božjepotniki sveče, pevci zapojó ob jami nekaj Marijinih

pesmij, potem pa se zlijó glasovi pobožne množice v ono pesem, ki se vedno končuje z Ave Maria! Sprevod se prične. Lep je bil sprevod prvi in drugi dan, najlepši brez dvoma ta večer. Saj je ta dan hkrati národen praznik. Okrog in okrog je vse razsvetljeno: gradiči, hôteli, hiše, znamenja, cestovod in vsa cerkev. Ponočna razsvetljava nenavadno vpliva na človeško srce. O tem je vsakdo prepričan, kdor je le videl kako razsvetljava ob posebnih prilikah, kdor je gledal, recimo v Rimu, vodomete ob električni razsvetljavi, ko se iskri vsaka kapljica liki demant, ki se vzdiguje in pada. Lepa je nočna razsvetljava, a lepše od jamske si ni lahko misliti. Zamisli se, cenjeni bravec, da si med neštetilnimi vrstami, ki se z gorečimi svečami premikajo po širnem prostoru pod baziliko. Sedaj se ozri k cerkvi! Tema je, in cerkve bi ne bilo videti, k večjemu v motnih obrisih, a vidiš jo čarabno razsvetljeno od vrha do tal. Vsi obrisi, vse važnejše poteze so strogo začrtane s samimi žarnicami. Rdeča, zelena in bela luč mirno sveti, ne trene ne za hipec; le pod vrhom visokega stolpa vidiš neko nemirno sinjasto luč, podobno dimu, ki se odbija od strehe. Ves pogled je bajen. Ko ne bi slišal navdušenih pesmij, ko ne bi gledal tisoč in tisoč ljudij, mislil bi, da sanjaš.

Tako umevajo častiti Mater Božjo v Lourdesu!

Ko sem gledal to lepoto, ko sem peval z drugimi vred Ave Maria, mi je bilo vendar tesno pri srcu. Zakaj? S to slovesnostjo se mi je bilo posloviti od Lourdesa.

Prišli smo do cerkve nazaj. Še nekaj Marijinih pesmic so zapeli, in slovesnost je bila dokončana. Darovali smo sveče jami, priporočili se Materi Božji in odšli. Še jeden pogled cerkvi! Še se sveti v vsej krasoti; pa glej, cela vrsta lučij na vrhu ugasne; zopet do srede zvonika; zopet — zvonika ni več videti, izginil je v temni noči. Očesu izgine tudi cerkev, le portal se še nekaj minut žari, dokler i ta ne ugasne.

Tako mine vse svetno, tako zbeži, zatone tudi najlepši dan. Doma smo se pripravili za odhod. Povedali smo gospodarju, da

odrinemo zgodaj zjutraj, naročili nekoliko brešna za dolgo vožnjo, plačali račun in se zahvalili za prijaznost. Mož je bil z nami prav zadovoljen. Prosil nas je, naj se kot Avstrijci vpišemo v spominsko knjigo.

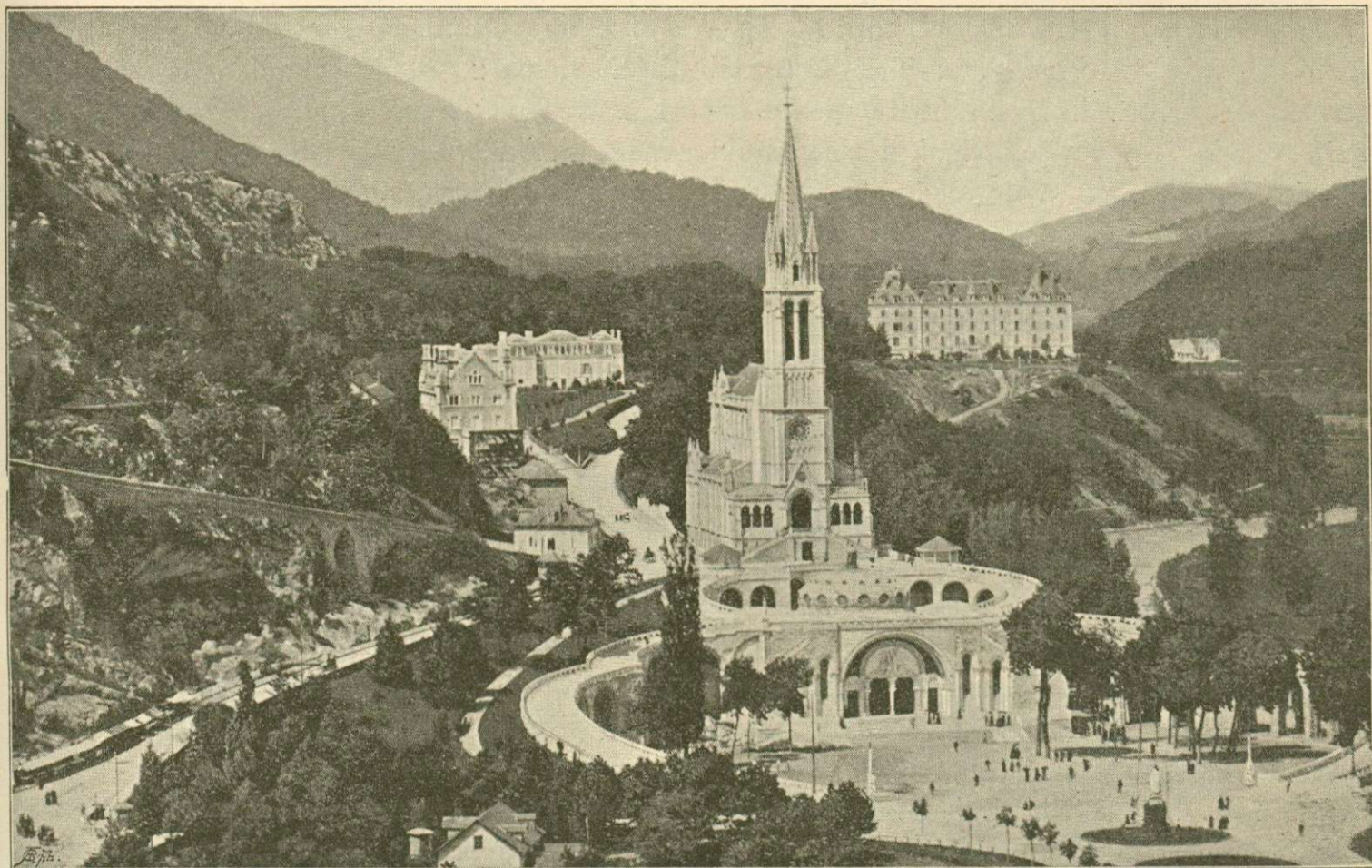
Od Lourdesa v Pariz.

Drugo jutro ob štirih smo odšli iz hiše. Kmalu potem je vlak oddrdal od Lourdes-a proti atlanškemu oceanu. Ob gavskem obrežju smo se vozili, v polmraku še zadnjikrat

videli baziliko in končali božjo pot. Sedaj je bilo treba skrbeti le še, da pridemo srečno domov.

Po isti progi bi bilo dolgočasno potovati, torej smo si izvolili drugo, namreč čez Pariz.

Ustavili smo se ob devetih v Bayonneu znanem radi nekdanjih velikih orožnih tvornic. Tu so izdelavali posebno bajonete, ki se po tem mestu tudi imenujejo. Mesto je utrjeno. Most čez Aduro je silno dolg, ker se voda prihajajoč iz ravnine ne more hitro iz-

Romarska cerkev v Lourdesu.

liti v morje. Mnogo časa nismo imeli, sicer bi si bili natančneje ogledali zanimivo mesto.

Obiskali smo le lepo gotsko cerkev. Prebivavcev šteje mesto 30.000, ki so ali Baski ali Španci. Mesto je prav blizu španske meje, in vredno bi bilo smukniti preko meje v Španijo. Vožnja do prvega španskega mesta San-Sebastiana bi trajala le dobro uro. Potem seveda bi znana rečenica: „tuj kakor španska vas“ zame nič več ne veljala. Omenil sem, da stanujejo tu B a s k i, to je oni rod, ki dela toliko preglavice jezičarjem.

Ob morju prebivajo na obeh stranéh Pirenej, na Francoskem do 200.000, na Španskem ok. pol milijona. Baski so bili do leta 1839. nekako samostojni. To leto so se združili po večini s Španci. Od tod pa izhajajo karlistovski vstanki. Jezik nima drugega slovtva kakor narodne pesmi, prislovice in pripovedke. Ta rod je neki ostanek starih Ibercev. Pred leti je poskusil naš rojak Topolovšek razrešiti to jezikoslovno uganko, češ da se dá najti podobnost v slovenski narodni govorici. Učenjaki so se uprli nje-

govi razlagi. Vsekako je drzno, iskati sorodnosti med Slovenci in Baski.

V Bayonneu je rojen kardinal Karol Lavigerie, slavni rajni apostol afriški.

Četrť ure vožnje je oddaljeno prvo francosko morsko kopališče Biaritz. V začetku tega veka je še bilo tu malo ribiško selo. Cesarica Evgenija, soproga Napoleona III., pa je povzdignila ta kraj do svetovnega imena, kjer se zbira francoski, španski in angleški bogati svet.

Odtod se pelješ 200 km po peščeni ali pa močvirni planjavi. Ko ne bi bilo vse opaljeno od solnčnih žarkov, bi bile videti todi znamenite prikazni. Baski hodijo po hoduljah (včasih šest čevljev visokih berglah) in pasejo po planjavi svojo čedo. Ti pastirji preživé pogostoma ves dan v višavi in se urno premikajo po močvirju in tratah. Prislonjeni na visoko palico zro na svojo čedo in se takisto odpočijejo. Pokrajina sama pa je puščobno prašna.

Vlak gre mimo Buglose, kjer je zagledal luč sveta veliki svetnik sv. Vincencij Pavljanski l. 1576. Znan nam je Slovincem zlasti po „Vincencijevi družbi za ubožce“ in po svojih duhovnih sinovih in hčerah, lazaristih in usmiljenkah.

Na obeh stranéh železnice so prostrani borovi gozdi. Vsak odrasli borovec pa je zarezan, in spodaj so posodice, v katere se cedi smola. Pri nas bi kaj takega ne bilo dovoljeno.

Ob štirih smo dospeli v Bordeaux. Izvošček nas je odpeljal v hôteľ „Aquitaine.“ Precej časa je trajala vožnja, dasi nam je izvošček zatrdil, da bomo kmalu prišli. Mesto je zelo obširno, hiše so visoke, promet živahen, saj obsega mesto četrt milijona ljudij. Ladije, tudi največje, lahko dospó od morja po Girondi v mesto. Iskali smo znamenitostij, pa jih ni bilo najti v primeri za toliko mesto. Tudi cerkvá je nenavadno malo. Velike in lepe so cerkev sv. Ludovika, katedrala in cerkev Naše Ljube Gospe. Mesto urno raste, cerkve pa se ne množé, ker ljudje v teku za ma-

monom pozabljajo na svoj namen. Mesto je znano po svetu radi imenitnega vina, ki se od tod izvaža. Raste pa menda to vino v Dalmaciji; vsaj mnogi to trdijo.

Drugo jutro smo odhiteli dalje. Priti smo hoteli celó v Pariz. Dolga pot, a z nagličem smo jo predirjali v desetih urah, mnogo znamenitih krajev nas je vabilo venkaj iz voza, pa se nismo udali. Srečavali smo lepe, s trto in koruzo obsajene ravnine, velika mesta s krasnimi cerkvami; mline na sapo smo zopet zagledali krog Orleansa. Poitiers nas je spomnil Saracenov, ki so do semkaj prihrumeli, pa so se morali premagani vrniti l. 732. Tours nam je poklical v spomin domače cerkvice, kjer častimo sv. Martina Tourskega, škofa. Saj je bil ta svetnik Panonec, torej naš sosed, in naši predniki so ga že v najstarih časih izvolili za patrona mnogim cerkvam.

In Orleans, ti mi budiš spomine na Ivano, po tebi imenovano „Devico Orleansko“, ki se je tu borila za rodno zemljo francosko in srečno premagala Angleže! In kaj je bilo njeno plačilo? Umrła je na gromadi. Šele po smrti so jo jeli Francozi častiti, in danes jo opevajo pesmi, slavé skladbe in slike. Ljudstvo jo časti kot svetnico.

Bližali smo se Parizu. Cenjeni bravec! „Naj pisec drug ti slavo opisuje“, ki jo uživa to mesto po svetu. Meni se ni prikupilo. Bodoče leto bo ondi velikanska razstava; tudi Avstrijci, tudi Slovenci se je bodo udeležili. Ni dvoma, da pojde tje tudi kak so-trudnik „Dom in sveta“. Ta naj opiše razstavo in znamenitosti velikega Pariza.

Daleč sva od doma, kakor je nekdo pel:

Glej tam doli daleč, daleč,
več ko tristo ur hodá,
tam deželica je mala,
notri tam sem jaz doma

zató se pa posloviva od velikomestnega vrvenja in se vrniva čez Strassburg, Monakovo in Dunaj domov. Mnogo sva videla in slišala, le slovenske besede nikjer. Kaj svet vé o nas Slovencih!

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Avgust Bebel, bivši strojar. Njega in Liebknechta moramo sicer šteti med praktične sodelavce v stranki, celo med najstarejše, sedaj živeče socijalno-demokratske politične agitatorje: vendar pa je Bebel vreden, da ga imenujemo med teoretiki njegove stranke, zaradi njegovega dela: „Die Frau und der Sozialismus“¹⁾, ki v poljudni, često pa surovi in umazani besedi slika med drugim tudi zadnji cilj socijalističnega gibanja — bodočo komunistično državo.

Frančišek Mehring. Ta mož živi v Berlinu in piše v zelo krepkem slogu članke v „Neue Zeit“, slovstvene kritike in zgodovinske sestavke, tičeče se socijalno-demokratskega gibanja. „Geschichte des Sozialismus“ je napisal III. zv. II. del.

Ti možje so res študirali Marxa. Razmere so bile take, da se na političnem polju kmalu potem, ko je zagledala Engelsova knjiga proti Dühringu beli dan, ni dalo mnogo doseči. Bismarck je namreč jel z vso silo preganjati socijalno demokracijo.

Dne 11. vel. travna je rokodelski pomočnik Hödel v Berlinu „pod lipami“ ustrelil na starega cesarja Viljema I. Ni ga zadel. Ker se je prišteval napadnik k socijalnim demokratom, umevamo, da je po vsi Nemčiji in tudi v sosednjih državah, zlasti v Avstriji, završalo proti tej stranki. Bismarck je kmalu po napadu predložil nemškemu državnemu zboru predlog zakona, po katerem naj bi se svoboda tiska, društev in shodov socijalni demokraciji prepovedala. Državna zbornica pa je zavrgla ta predlog, katoliški poslanci so branili svobodo proti Bismarcku, ki je uprav tedaj kruto preganjal katoliško cerkev. Zlasti zaradi njih je padel predlog.

¹⁾ Vrh tega dela omenjamo njegovo delo: „Unsere Ziele. Leipzig 1870.“

Dne 2. rožnika ravno tistega leta, devet dni po tem, ko je bil imenovani predlog odklonjen, je pa na osemdesetletnega cesarja ustrelil tudi „pod lipami“ dr. K. Nobiling in ga hudo ranil. Tudi Nobiling je trdil o sebi, da je socijalist in da se je pridno udeleževal v Berlinu socijalno-demokratskih shodov.

Mržnja proti socijalni demokraciji je rastla. Cela vrsta podjetnikov se je zavezala, da ne sprejme nobenega socijalnega demokrata v delo. Listi socijalne stranke so na to javno pozivali sodruge, naj pri sprejemu lažejo, kar morejo, vse naj obljubijo in ničesa naj ne držé. „Nikoli še ni bilo bolj nedotakljive pravice za samoobrambo, kakor jo je delavsko časopisje svetovalo v tem slučaju“, opravičuje Mehring¹⁾ to postopanje.

Policija in državno pravdnštvo sta jela preganjati socijalne demokrate, kolikor se je dalo. Novi, 30. mal. srpana izvoljeni državni zbor je dne 19. vinotoka z 221 proti 149 glasovom sprejel zakon proti socijalistom. Na mah so ustavili vse socijalno-demokratske liste, razpustili vsa njihova društva in prepovedali njihove shode. Berlin je zadelo malo obsedno stanje. Obsodbe socijalnih demokratov so bile na dnevnem redu.

Vrh tega si je hotela vlada pridobiti delavce tudi z milim računom. V državnem zboru so po vladnih predlogih sprejeli več zakonov za delavsko varstvo, ustanovila se je zavarovalnica za bolezni, za nezgode in za starost in onemoglost. Socijalno-demokratski državnozborni poslanci so glasovali proti vsem tem zakonom. Svojo poslansko svobodo so rabili v korist svoji stranki. Iz Švice in iz Londona so skrivaj prihajali časopisi med socijalistične delavce; kar se je preje godilo javno, se je sedaj nadaljevalo s tem večjo zvitostjo tajno.

¹⁾ „Geschichte der deutschen Sozialdemokratie“ str. 399.

Bismarck ni s svojim zakonom dosegel ničesar. Socijalno-demokraško gibanje se ne ustavi s silo. Kar je dobrega v njem, ima svoj temelj v pravicah in zahtevah človeške narave, in kar je slabega, izvira iz brezverskih materijalističnih načel, ki so imela svoje očete vse drugod kakor pri socijalnih demokracijah. Tje ni posegel Bismarck, ker je sploh premalo spoštoval npravne moči v človeku in se preveč zanašal na golo gmotno silo, „železo in kri“. Saj vidimo, da je tisto silo, ki ima v npravnem oziru največjo moč na človeštvo, katoliško cerkev, preganjal prav ob istem času kakor socijalne demokrate, katerim je jedino dobro katoliško ljudstvo zapiralo vrata med se. Katoliški duhovniki in škofje so ob onem času s socijalnimi demokrati v velikem številu sedeli po ječah ali trpeli na tuji zemlji v pregnanstvu.

Tedaj je dvigal svojo glavo tudi anarhizem v svoji najgrši obliki — v roparskih umorih in bombnih napadih. Duševni začetnik anarhiškega gibanja je Jos. Proudhon, o katerem smo že govorili. Po njegovih spisih si je ustvaril Mihael Bakunin svojo teorijo. Bakunin, rojen l. 1814., je bil sin plemiške ruske rodbine. Študiral je v Petrogradu, nekaj časa služil vojake, potem pa se najpreje v Moskvi in kasneje (l. 1846.) na Nemškem učil modroslovja. Bil je odločen pristaš Hegelove šole. L. 1847. je šel v Pariz, kjer se je seznanil s Proudhonom. Zavoljo njegovih revolucijskih govorov so ga od tam kmalu izgnali. Šel je nazaj na Nemško in v Draždanih vodil l. 1848. poulični upor. Ujeli so ga in obsodili k smrti. Smrtno kazen so mu pa izpremenili v dosmrtno ječo. Izročili so ga ruski državi, in Aleksander II. ga je pregnal v Sibirijo. Od ondod je l. 1861. ubežal na Angleško in v Londonu je jel izdajati revolucijski list „Kolokol“ (Zvon). Ta list je bil glasilo ruskih nihilistov. Udeleževal se je krepko tudi socijališke agitacije na Angleškem, Francoskem, Nemškem in v Belgiji. Internacionala je imela v njem zelo čilega sodelavca. L. 1869. je pričel izdajati prvi anarhiški list „Alliance de la democratie socialiste“ (Zveza socijališke demokracije).

Svoj program je izrazil v teh-le besedah: „Zveza izjavlja, da je brezbožna.¹⁾ Zahteva, da se porušijo vsi razločki med sloji in da nastane popolna socijalna enakost v politiki in gospodarstvu. Zemljišča, proizvodna sredstva in ves kapital mora postati skupna last družbe, ki naj jo uživajo delavci, t. j. zveze kmetov in obrtnikov. Izjavlja, da morajo razpasti države in oblasti, in da ima nastati splošna zveza svobodnih kmetiških in obrtnih zadrug.“ — V Genevi je ustanovil drugi anarhiški list „L'Egalité“ (Enakost). Umrl je dné 2. mal. srpana 1876. Celo življenje je sanjal tudi o tem, da je že v ruskem narodu, v tako zvanem kmetiškem „miru“, vzor za bodoče družabne oblike. Vzgojil si je mnogo privržencev.

Najznamenitejši med anarhisti je bil knjigovez Avgust Most²⁾, ki je v Avstriji in na Nemškem svoj čas silno agitiral za socijalno-demokraško stranko, potem ubežal na Angleško, od ondod pa v New-York. Tam je izdajal krvoločno pisani list „Die Freiheit“³⁾; v

¹⁾ Njegov učitelj Proudhon je v tem oziru dejal (l. 1844. v knjigi: O izvoru reda v ljudstvu): „Nikakor proč z Bogom, marveč boj proti Bogu! Anti-teist sem in ne ateist. Ateizem je neumen in strahopeten!“

²⁾ Most je bil doma iz Augsburga. Kot pomočnik je prišel v Avstrijo in tam ostal dalje časa. Avstrijsko socijalno-demokraško gibanje pred l. 1870. je v velikem delu sad njegove agitacije. L. 1871. se je priklopil eisenaki stranki. Iz socijalnega demokrata je postal strasten anarhist.

³⁾ „Freiheit“ je preje izhajala v Švici. Urejal jo je znani anarhist Stellmacher, ki je zaradi roparskega umora, do zadnjega trmasto-ohol, končal svoje življenje na vislicah. Po njegovi smrti je izšla cela vrsta krvoločno pisanih listov v Švici, v katerih se pozivljejo anarhisti k maščevanju. — Švica je bila do zadnjega časa pribežališče anarhistom. Držala se je načela, da se anarhizem rodi iz omejene politiške svobode. Ko se je l. 1884. dovršila preiskava proti švicarskim anarhistom, ki so baje hoteli razstreliti palačo zveznega sveta v Bernu, je državni pravdnik zapisal kot uspeh svojega preiskovanja tudi te-le besede: „Izjemni zakoni gonijo anarhiške agitatorje k nam in jih vodijo pri nas k agitatorskemu delovanju proti svoji domovini.“ — Pripomnil je tudi, da anarhiško gibanje naglo propada in da ravno Mostovo hujskanje najbolj odvrča delavce od „propagande dejanja“. Da ta „propaganda“, ki

njem je neprestano pozival, naj delavci rabijo silovita sredstva, bodalo in dinamit, da se otresejo svojih trinogov. Pregarjanje socijalno-demokratske stranke na Nemškem mu je dajalo vedno novega gradiva za njegove resdivje spise. Tudi drugod se je v lističih in knjižicah pisalo v njegovem smislu. Spisi so se tajno širili med delavce in niso ostali brez uspeha. L. 1882. so anarhisti s kloroformom omotili tvorničarja Merstalingerja na Dunaju in mu uropali 1000 gld. L. 1883. jeseni so bili v Porenščini trije anarhiški poskusi z dinamitom; pri zadnjem so hoteli dné 27. kimavca cesarja Viljema I. s spremstvom o priliki, ko je odkrival ogromni, v spomin zjedinjeni Nemčiji v Niederwalde nad Bingenom postavljeni spominik, pognati v zrak. Duševni voditelj teh poskusov, ki pa niso napravili večje škode, je bil stavec Avgust Reinsdorf iz Lipskega. Imel je pet ali šest somišljenikov.¹⁾ Hujše je bilo pa drugod. Dne 22. vinotoka so anarhisti umorili in oropali lekarnarja Lienharda in vojaka-stražnika v Strassburgu; dne 29. vinotoka so vrgli dinamit v frankobrodsko policijsko poslopje; dné 21. listopada je padel po roparskem umoru bankir Heilbronner iz Švice; dné 15. grudna je bil ustreljen policijski uradnik Hlubek na Dunaju; dné 10. prosenca 1884 agent Eisert z dvema sinovoma umorjen in oropan; in dné 25. prosenca ustreljen policijski agent Blöch.

— V to dobo spadajo tudi sodne obravnave proti anarhistom med Slovenci, kjer so se zlasti v Ljubljani jeli širiti anarhiški spisi.

Stellmacher, čevljar iz Šlezije, knjigovez Kammerer in mizar Kumič, oba

namestu zakonitega politiškega boja priporoča zavratne umore, še ni ponehala, nam pričajo žalostni dogodki zadnjih let, zlasti umor francoskega predsednika Carnota v Lijonu in umor naše cesarice Elizabete v Genevi (1898). Mostov in Stellmacherjev duh torej še ni izginil.

¹⁾ L. 1884. meseca grudna so bili Reinsdorf, Kühler in Rupsch obsojeni k smrti. Rupscha je cesar pomilostil; obsojen je bil v dosmrtno ječo. Kühler in Reinsdorf sta bila obglavljena. — Rumpfa, bivšega anarhista, ki je izdal to zaroto — so meseca prosenca, kmalu po obsodbi, našli zabodenega. Čevljar Lieske je bil kot njegov morivec obsojen k smrti in obglavljen.

Avstrijca, so bili na čelu anarhiški morilni četi. Več anarhistov je bilo v policijski službi, med njimi tudi taki, ki so od policije prejeti denar porabljali za svoje anarhiške namene. Socijalni demokratje so se otresali anarhistov, kar so le mogli, in v javnosti dokazovali, da so taki siloviti poskusi popolnoma brez smisla, vendar pa niso mogli tajiti, da so iz njihovega gibanja izšli ljudje z divjim sovraštvom in besno krvoločnostjo tedanjega anarhizma. Ogenj, ki ga je užgala revolucijska socijalna demokracija, je žarel vedno huje med delavci. Ob volitvah v nemški državni zbor so se vedno bolj množili socijalno-demokratski glasovi. Dne 28. vinotoka l. 1884. so jih dosegli 549.990 in si priborili 24 poslanskih sedežev. Z raznimi zvijačami so si vzdržavali tudi vedno več politiških listov. Bismarckova sila ni nič izdala. Dne 20. svečana 1890 je padel Bismarck. Cesar Viljem II. ga je odslovil iz javnega delovanja. Ž njim je padel tudi zakon proti socijalnim demokratom. Pol leta po njegovem padcu ga je državni zbor odpravil. Socijalna demokracija je štela ob tem času, ko je zopet javno nastopila, 1,427.298 glasov izza volitev in 60 politiških listov. Strokovne organizacije so brojile krog 120.000 členov in 41 glasil. Društvena blagajna je imela do mala 172.000 mark vkljub ogromnim stroškom ob času svojega boja z državno oblastjo. Jasno je, da tega denarja niso zložili samo socijalno-demokratski delavci, marveč, da so tudi razni bogatini, osobito židje in masoni, podpirali njihovo blagajno.

Prva stvar, ki so jo spravili po 20. svečanu 1890 socijalni demokratje na dnevni red pri svojih shodih, je bilo — praznovanje 1. maja. Sklepali so, da se mora to praznovanje od delodajavcev izsiliti. Preje se je praznik 1. maja sklenil pri mednarodnem socijalskem shodu v Parizu, a tako, da se vsaki deželi prepušča, naj po svojih razmerah uredi ta praznik.

Starejši nemški socijalni demokratje, posebno državni poslanci, so se uprli temu, naj bi se delo 1. maja povsod ustavilo. Bali so se, da ne bi ob slavnosti nastali izgredi po-

vzročili nadaljnjo veljavnost zakonu proti socialistom. Vsled tega se je začel živahen prepir med „mladimi“ in „starimi“, ki se je kmalu razširil tudi na druge točke. Na čelu „mladih“ so stali Pavel Ernst, Pavel Kampfmeyer, ki sta se pa kmalu pomirila; poleg njiju pa revolucije lačni Hans Müller in skrajnje zariti bogokletnik in sovražnik vsake religije Bruno Wille, čigar ime se čuje vsled njegovih ateistiških agitacij še sedaj često v javnosti. „Stari“, ki jih je vodil Bebel, so za takrat zmagali.

Dné 12.—18. vinotoka l. 1890. se je iznova organizovala socijalno-demokraška stranka v Halli. Izvolila si je strankarsko vodstvo (12 oseb, pet načelnikov in sedem

nadzornikov), določila berolinski „Vorwärts“ za svoje glasilo in sklenila, da naj krajevne organizacije volijo zaupne može, po katerih naj bodo v dotiki s strankarskim vodstvom. Po tej organizaciji so posneli kasneje tudi avstrijski sodrugi svojo organizacijo.

Naslednje leto 1891., dné 14—20. vinotoka, se je pa v Erfurtu¹⁾ sprejel nov program popolnoma v Marxovem smislu. Stavil ga je Kautsky. Ta program je postal v svojem prvem delu vzor socijalno-demokraškim programom po vseh drugih državah.

¹⁾ Nekaj berolinskih in magdeburških sodrugov odposlancev je pri tem shodu izstopilo iz stranke, ker se ni zlagalo z „mirno“ taktiko strankarskega vodstva. Prestopili so k anarhistom.

Konec sveta ali kali.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

(Konec.)

Temu razlaganju nasproti pa utegne kdo popraševati in ugovarjati: „Kakor pravite, pričakujejo zvezdoslovci leto za letom takih sijajnih pojavov le od kakih par kometov: ker pa je, kakor trdé zvezdoslovci sami, velika množica kometov, zakaj ne privlečejo tudi druge repatice svojih rojev na pozorišče?“

Odgovor je kratek in jasen. „Kaj takega se ne more zgoditi, če se ne srečata dosti blizu zemlja in komet. Tir kometov in tir naše zemlje se morata drug drugemu v vesoljnem prostoru toliko približati, da se zadeneta tira. Pa še to ni dosti. Oba svetova morata skoraj ob enem času leteti čez križempotje. Če se komet ne približa zemlji toliko, da bi njegov drobiž, ki ga vleče za seboj, ne zabredel v ozračje zemsko, tedaj ni videti nobenega roja utrinkov. Tako naključje se pa dogodi le pri malem številu repatic. Roji so tako redki zaradi tega, ker le malo repatic zadeva o pravem času ob tir našega sveta.

K repaticam, ki zadevajo ob tir naše zemlje, prištevamo tudi Bielov komet, ki ga je dné 28. svečana l. 1826. zazrl v Josefstadtu avstrijski oficir Biela. Ta repatica obhodi svoj tir krog solnca v 6¹/₂ letih. Ko se je prikazal koncem l. 1845., se je potem začetkom l. 1846. razkrojil pred očmi zvezdoslovcev na dva kosa. Odslej sta letala dvojčka šest in pol leta blizu skupaj. Pokazala sta se po končanem obhodu l. 1852. še oba kosa. Odtlej pa ni ne sluha ne duha več od Bielovega kometa —, izgubil se je.

Ko se je proti koncu l. 1832. med ljudstvom razglasilo, da se prikazuje Bielova repatica, in da pride prav blizu zemlje, tedaj je obšel ljudi grozen strah, češ da bo komet treščil ob zemljo in jo pokončal. Zvezdoslovci so se sicer prizadevali potolažiti vznemirjene ljudi, češ da bo zemlja že daleč od križempotja, ko prileti do tje repatica. A ta tolažba ljudij ni pomirila.

In kaj se je zgodilo? Nič posebnega; ljudje še zapazili niso, kdaj sta se srečala.

Zvezdoslovci pa so mirno opazovali kometov obhod in občudovali lepe utrinke.

Profesor Weiss, tako omenja Palisa, je dokazal, da se je koncem listopada in začetkom grudna vsakega leta prikazovalo več utrinkov kakor sicer, in da to prihaja od Bielove repatice. Da pa do l. 1872. ni bilo nobenega velikega roja, je vzrok ta, da med tem časom zemlja in komet nista prišla tako blizu drug drugemu, da bi kometov drobiž zabredel v ozračje. Zato nas je tako prevzelo l. 1872., da je prikazen mahoma stala v veličastni krasoti in sili pred našimi očmi.

Tir Bielovega kometa se razteza po vesoljnem prostoru blizu tira velikega planeta Jupitra. Ta orjaški svet je nekako odmaknil kometove razvaline od navadnega tira; toliko je zasukal njih tek, da je l. 1872. spremstvo nekdanjega kometa Biela letelo čez pot naše zemlje. In zatoraj se je razsula taka množina razvalin po zemskem ozračju. Če bo planet Jupiter še nadalje odmikal razvaline, bodo slednjič do cela odstopile od zemeljske poti, in proč bo za vselej s prekrasnim rojem Bielovih utrinkov.

L. 1879. se je zopet prikazalo Bielovo spremstvo, le z drugim oddelkom, kjer pa ni bilo videti tako gostih utrinkov. Temu nasproti je zemlja l. 1885. zadela ob gosti del Bielovega tira ter je bilo na nebu kakor l. 1872. vse polno lepih utrinkov. Od l. 1885. do l. 1892. je planet Jupiter motil tek Bielovih grud in sicer na tak način, da so te razvaline zadele štiri dni prej, namreč 23. listopada ob tir naše zemlje. Jeseni l. 1899. se ponové razmere iz l. 1885., torej je pričakovati, da se ponovi tudi prikazen lepih utrinkov, kakor l. 1885. in 1872. — Ker pa od l. 1892. Bielov roj ni prišel več v obližje in v oblast planeta Jupitra, je skoraj gotovo, da se roj utrinkov ponovi 23. listopada tega leta. „To noč bi utegnili uživati ogledovavci jednak sijajen prizor, kakoršnega sem jaz“, pravi Palisa, „užival l. 1872., če bi le mesečna svetloba v prvem krajeu ne motila prekrasne prikazni.“

Po vsem tem sodijo zvezdoslovci, da so utrinki — in aeroliti sploh — razvaline svojih

materinih repatic, torej kometi, aeroliti in utrinki jednega izvira.

In kakor so aeroliti odbiti kosovi nekdanjih svetov, jednako si utegnemo misliti, da kometje sami niso drugega kakor razvaline starih svetov, ki so nekdanj razvijali svojo moč, kakor jo kaže dandanes planet Jupiter; ki so cvetli, kakor cvete pred našimi očmi naš svet; ki so se postarali, kakor se je postarala luna, in ki so naposled razpadli, kakor je razpadel komet Biela pred očmi zvezdoslovcev.

Po istih prirodnih zakonih, po katerih se je v današnjih dneh razdejal komet Biela pred očmi zemljanov, zvršuje se usoda svetov po vesoljnem prostoru.

Jednako kakor na naši mali zemlji vladajo tudi po vsemirju vedne izpremembe, povsod si podajajo roké, bi dejal, porod, bivanje in pogin posameznih podob —, a stvar ostaja. Naše lastno osolnčje je priča vednega izpreminjanja in nihanja materije med nastajanjem in poginjanjem zunanje oblike stvari. Naša sosed, blede luna, kaže nam svoje prazno, postarano obličje; pravo nasprotje pa se razodeva na Jupitrovem svetu, ki še nikakor ni došel tako daleč kakor naša zemlja.

Kakor se razvijajo in nekemu koncu bližajo planeti, tako bo tudi solnčni gorkoti odbila zadnja ura, čeprav je strokovnjak Helmholtz dokazoval, da se solnce v prihodnjih 17 milijonih let ne bo ohladilo toliko, da bi na zemlji pomanjkovalo organizmom primerne toplote. V sedanjosti je solnčna vročina — žar rumene barve — manjša, kakor je bila pred milijon leti, ko je bilo solnce še beložareče. Ko se bo solnce v dolgem teku prihodnjih vekov ohladilo, izpremenilo bo svojo rumeno vročino v rdeči žar, in za tem bo jelo temneti, dokler ne ugasne.

Tako prihodnjost oznanja svetovom in solncem sedanja veda. Opozoriti pa moramo brave, da zadnji sklepi že segajo čez zanesljive meje. Fizika uči namreč, da se zakoni, ki veljajo za sedanje omejene izkušnje, ne dadó vseskozi obračati na prihodnje do-

godke. — Kaj je Stvarnik namenil svetovom, ki so zaradi nedostatne solnčne toplote prišli ob organsko življenje, do tega spoznanja ne seže nobena človeška pamet, nobena današnja učenost.

Bodočnost, ki jo kaže današnja učenost našemu osolnčju, tisto bodočnost prerokujejo tudi drugim osolnčjem ali stalnim zvezdam. Cela vrsta vnanjih solnc, raztrošenih po vseh krajih svetovnega prostora, je tako ohlajenih, da njihovo površje že pokriva razbeljena troska in plena; že se je znižala njih vročina do rdeče svetlobe, ki naznanja zadnjo uro solnčni energiji, s katero so oživljali podružene svetove. Po dosedanjih izkušnjah preti vsem osolnčjem te vrste pogin.

Pa ne da bi roka Stvarnikova na neskončnih tirih svetov, ki gredo križem po vesoljnem svetovju, pripeljala tu pa tam velikanski svet manjšemu naproti, da treščita skupaj z vso silo svojega silnega gibanja! Svetova treščita skupaj, pobliskne se po neskončnih prostorih svetovja, razdrobljen je manjši svet v strašanskem požaru. In nova zvezda, bi dejal, posveti na nebu, kakor se je pred očmi strmečega človeštva zgodilo že večkrat. (T y c h o de B r a h e.) Velikanski požar starega sveta prekosi s svojo svetlobo vse druge zvezde, žari se kakor novo mlado solnce, pa ni solnce, ki bi imelo kaj stanoovitnosti, le malo časa sveti krepko, čez nekaj mesecev že peša, ugasne ter izgine za vselej. To ni nov trden svet, temveč prah in pepel, ki se je vnel ob prerodu sveta.

Pa kdo neverjetno poreče: „Ta je bosa; odkod bi prišla tako velikanska sila, da bi kar ugaslo in otrplo solnce z vsemi njegovimi planeti vred razdrobila in zmela v prah in pepel?“

Tudi taka sila se nahaja po brezmerih prostorih neba. Nova astronomija pozna tako zvezdo z imenom ‚Cambridge‘. Ta velikanski svet prekaša vse doslej znane zvezde s hitrostjo svojega gibanja. S tako hitrostjo in silo se giblje, da vse človeško poznavanje prirode ni nikdar in nikjer razodelo take sile, kakor je v tej zvezdi. Zatorej ni nemogoče, da kdaj zadene ob kako osolnčje.

Sloveči ameriški zvezdoslovec Simon Newcomb je pri otvoritvi Flower-zvezdarnice na pensilvanski univerzi rekel: „Kakor bi gledali v večnost, tako se nam zdi, ko opazujemo strašansko silovitost te zvezde. Nobeno natezovanje svetov je ne more pripraviti k miru.“

Kakšna mora biti zgodovina te zvezde, ki je večja kot naše osolnčje, in najmanj dvamilijonkrat dalje od nas nego zemlja od solnca, pa se tako hitro giblje, da bi v dveh minutah preletela krog in krog našega sveta! Čeprav bi se sedaj obrnila proti zemlji naši hitro kakor letí, vendar bi preteklo čez milijon let, predno bi treščila v naš svet. Ko bi pa zadela naše osolnčje, zdrobila nam bi solnce s planeti vred, zmela bi vse stvari, da bi jih ne bilo drugega kakor sipa, prah in pepel, ter bi izpremenila svetove našega osolnčja v nekako dimnato zmes, v prvotni kaos, iz kakršnega se je, kakor trdi Kantova in Laplaceova teorija, porodilo osolnčje naše.

Simon Newcomb ni posebno brzdal svoje domišljije, ko je nadalje govoril: „Kake dogodke so doživeli prebivavci, ako jih kaj biva na planetih tega orjaškega solnca! Kaj so videli planetičarji te orjaške zvezde, ki so bivali ondi pred sto in sto milijoni leti, tedaj ko se je porodila naša zemlja? In kaj so doživeli poprej ti prebivavci večnosti: — so-li videli kdaj črno nebo brez zvezd? Ali se je na ondašnjem nebu pozneje šele pokazala belkasta lisa, meglovju podobna zibelka ozvezdja? Ali je morda ta medla lisa v teku sledečih milijonov let pomnoževala svojo svetlobo, ali ni pooblačila neba, razkosala se na posamezne okrogle skupine — svetove, ki jih v sedanjosti ogledujemo na nebu? Ali se bodo vpričo te ogromne zvezde porojeni svetovi in zvezdna krdela, predno ona izgine iz vidnih pokrajin neba, ali se bodo vse druge zvezde zopet združile v podobi nezatne lise, dočim jo ta silovita zvezda pobriše naprej v nezmerne prostore onkraj našega vsemirja, kjer se potem izgubi pred zemljani v neskončni globočini neomejene praznote?!“

Jan Gebauer.

(Literarna črtica. — Napisal *Ivan Kunšič.*)

(Konec.)

Poleg takih spisov, ki se tičejo te in one dobe v razvoju češkega jezika, sestavil je mnogo razprav o posameznih pisateljih in spominikih stare češke literature. Študije posameznih starejših spominikov so ga naposled privêdle v boj, ki ga je bojeval deset let proti pravosti kraljedvorskega rokopisa. Manjši razpori s češkimi slovnicearji so se začeli že prej, l. 1876., ko je izdal „Uvedení do mluvnice české“, in drugič, ko je napisal l. 1878. spis o staročeški jotaciji. A najhujši in najvažnejši je bil poslednji boj.

Gebauer je z drugimi češkimi filologi vred izprva verjel, da sta oba češka rokopisa, kraljedvorski in zelenogorski, prava. Študije pravih staročeških spominikov pa so mu kazale velik razloček med jezikom navadnih spominikov in omenjenih rokopisov. Zato se je l. 1885. v Ersch-Gruberjevi „Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste“ (II. odd., 38. zv.) v članku o kraljedvorskem rokopisu izrazil, da bi bilo zelo potrebno, kraljedvorski rokopis preiskati iznova, posebno kemijsko in paleografsko. Sedaj so se začele polemike, diskusije radi rokopisov, ki so pa Gebauerja in vse treznejše češke učenjake le potrdile v prepričanju, da sta rokopis kraljedvorski in zelenogorski podvržena. Gebauer sam se je najkrepkeje udeležil tega boja. Njegove razprave, ki so izšle ob tej priliki, se pred ostalimi odlikujejo po treznosti in po čisto znanstveni vsebini, dočim so Gebauerjevi nasprotniki in zagovorniki obeh rokopisov porabili vse, celo osebnosti in politiko, da bi ugnali svojega protivnika, Herostrata najdražjih zakladov češkega naroda. Izšla je celo v Lipsiji pesem, ki grdi Gebauerja in njegove pristaše in jih hoče ožigosati kot največje škodljivce narodove. Razume se in očividno je, kdo more zma-

gati v takem boju. Vsi Gebauerjevi spisi proti pristnosti imajo veliko ceno tudi za človeka, ki bi se ravno ne zanimal za rokopise. Prinesel jih je največ „Athenaeum“ (III., IV., VI., VII.), nemški pa „Archiv für slavische Philologie“: Unehtheit der König. und Gr. Handschrift (X, XI).

Mislilo se je, da bodo naposled mirovali vsi zagovorniki rokopisovi, ker proti Gebauerju ni mogel nastopiti nihče z enakim orožjem; tako je tudi on l. 1894. s svojim „Proglášenjem“ menil, da bo konec nepotrebnih prepиров, ki so mu vzeli mnogo dragega časa, ki bi ga bil mogel porabiti boljše za pravi cilj svojega znanstvenega delovanja, za historično slovnico češko. No, pa ni bilo še mirú. Čez dve leti se je nenadoma oglasil drugače verni in najboljši učenec Gebauerjev, dr. V. Flajšhans, ter je hotel dokazati nasproti Gebauerju pristnost rokopisa kraljedvorskega in to samo z jezikovnega stališča, kakor da bi bilo to vse. Spis Flajšhansov (Boj o Rukopisy. Čas. Čes. Muz. 1896, str. 195—282 in tudi poseben odt.) je še jedenkrat posilil Gebauerju pero v roko, da je branil svoje stališče, ki se je zdelo ljudem, ki se na filološke stvari malo ali nič ne razumejo, jako omajano. Gebauerjev odgovor (O nové obraně podělaného Rukopisu Králedvorského. Listy filol. XXIII. 1896, str. 275—379., tudi posebni odt.) je jasno pokazal, da so bile Flajšhansove trditve prisiljene, deloma tudi napačne, dokazi večinoma taki, da se dadó rabiti pro in contra. — Po l. 1896., je utihnil boj, vsaj ime Gebauerjevo se med novejšimi polemikami, ki se tu pa tam vnamajo v kakem časopisu češkem, ne čita več, in upajmo, da se tudi v prihodnje ne bo. Za pametne ljudi je dokazov dovolj, da sta rokopisa podvržena; kdor pa neče verjeti, ne bo verjel še takim dokazom, niti samim čudežem.

Od l. 1890. je zbral Gebauer vse svoje moči za historično slovnico. Pri tem je izdal še manjše slovnice za srednje šole in učiteljska poleg krajših razprav v „Listih filolog.“ in drugje. Prvi primer historične slovnice je natisnil l. 1892. v „List. filolog.“ (417 do 475), prvi del slovnice same, in to glasoslovje, pa je izšlo l. 1894. (Historická mluvnice jazyka českého. Napsal Jan Gebauer. Díl I. Hláskosloví. V Praze a ve Vidní nákladem F. Tempského 1894, vel. 8°, XII + 702. Prvi del je posvetil svojemu prijatelju profesorju dr. Ed. Albertu, ki mu je z izdatno podporo pripomogel, da se je delo moglo izdati). L. 1896. je izšel drugi del, v resnici prvi oddelek tretjega dela (Díl III. Tvarosloví I. Sklonování, vel. 8°, str. 637), v kratkem pa izide drugi oddelek tretjega dela (spregatev), kakor je razvidno iz letošnjih „Listov fil.“, kjer je natisnil nekaj paragrafov. Ko bo dokončan tretji del, izide staročeški

slovar, ki je že za tisek pripravljen, potem pride debloslovje (II. del) in končno skladba (IV. del v dveh zvezkih ali oddelkih).

Ni tu mesta, da bi natančneje razpravljali o tem monumentalnem delu, kakršnega nima še nobena druga slovanska literatura. Dosti je, da opozorim samo na obširno kritiko Jagićevo v „Arch. f. sl. Phil.“ (XVI., 505 do 525, in XVIII., 586), v kateri je imenuje „ein monumentaler Bau —; das grosse Werk muss sehr fleissig studirt werden, und dazu sind nicht Tage und Wochen, sondern Monate erforderlich.“

Gebauerja naj bi si vzeli za vzgled slovenski jezikoslovci in nam napisali končno toliko zaželeno historično slovnico slovensko. Gebauerju pa želi gotovo vsak prijatelj napredka in prosvete slovanske še mnogo mirnih let, v katerih dovrši delo, na katero bo lahko ponosen on in ž njim tudi ves češki narod.

Književnost.

Slovenska književnost.

Vzgoja in omika ali izviri sreče. (Neobhodno potrebna knjiga za vsakega človeka, kateri se hoče sam lahko in hitro navaditi vsega potrebnega, da more sebe in druge blažiti in prav olikati.) Spisal po najboljših virih in navodilih Jožef Valenčič. Prvi natis. V Ljubljani, meseca junija 1899. Založil in na svetlo dal pisatelj. Tiskala „Narodna tiskarna“. 8°. Str. 259. Cena 1 gld 80 kr. (Knjigo prodaje samo pisatelj in založnik v Ljubljani. Stari trg, št. 4. III. nadstr.). — Taka knjiga, v kateri bi vsakdo lahko našel zbrana pravila za življenje in olikano vedenje, je bila nam Slovencem res potrebna, čeprav je „Olikani Slovenec“ še vedno prav rabno delo. „Vzgoja in omika“ podaje gledé na to potrebo zanesljiva krščanska vodila za življenje, potem tudi dovolj jasno določena pravila za vedenje v družabnem občenju. Smeli bi imenovati to knjigo „nauk o pravi oliku“. Ko pa jo je nazval gospod pisatelj „Vzgoja in omika“, mislil je brez dvoma na njen namen, da naj bi se bravci ob njej sami vzgajali, s tem se povzpeli do prave omike in sreče. Razdeljena je knjiga v tri dele: 1. moralno-duševni del; 2. npravstveno osebni del, in 3. npravstveno družabni

del. Prvi del govori večinoma o npravnih in verskih dolžnostih. Drugi del podaje splošna pravila za občenje z ljudmi raznih značajev in stanov. Tretji del podaje največ tega, kar imenujemo fini ton v različnem občenju.

Ako se oziramo na podlago te knjige, moramo priznati z odkritosrčno pohvalo, da je prava in dobra. Nauki so dobro utemeljeni. (Le na str. 49. je v § 13. kriv npravni nauk, ki priporoča malo laž naproti trmoglavcu.) Posamezna pravila ali vodila smemo tudi imenovati zanesljiva; kajpada v tem oziru ni vseskozi tako določenih mej ali utrjenih navad, da bi se moralo reči: samo to je pravo, ono pa ne, ker vsak res olikan človek se zna gibati prosto in lahko, da ni niti čutiti kaj priučenega ali preišljene. Tem lepše je vedenje, čim bolj je naravno in preprosto. Manj vseč nam je pa jezikovna stran, ker je semtertje nekoliko pretrda, n. pr. (str. 52): „Nekateri storé to iz resnično premajhne cenitve sebe“ namestu: „Nekateri ravnajo tako, ker zares premalo cenijo same sebe“, ali nerodna, n. pr. (str. 149): „Vsak človek naj bi se oblačil primerno svojemu stanu, premoženju in svojim dohodkom, svoji starosti ter z ozirom na imajočo žalostali veselje...“

Kadar se bo priredil 2. natisk, naj gosp. pisatelj izpusti razne stvari, ki se več ali manj umevajo same po sebi in delajo knjigo le dolgočasno, pa za to naj marsikaj dodá iz posameznih pravil o družabnem vedenju. Knjiga bo potem rabnejša, čeprav je že sedaj vredna, da pride v vse naše družine in jim ostane v rokah.

Dr. Fr. L.

Slomšekove pridige osnovane. Zbral in uredil Mihael Lendo v šek, župnik v Makolah. — Slomškovih zbranih spisov: Šesta knjiga. Izdalo in založilo katol. tiskovno društvo v Mariboru. Z dovoljenjem vis. čast. lavant. knezoškofijštva. 1899. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 8°. Str. 455. Cena 2 gld. — V tem zvezku imajo cerkveni govorniki jako rabno, mnogo — mnogo vredno tvarino za svoj poklic. Gosp. izdajatelj jo je pa tudi res dobro zbral in sestavil. Na prvo mesto je del izvrstne „Vaje cerkvene zgovernosti“ iz Drobtinic l. 1862.; nato je porazvrstil osnove pridig iz Drobtinic l. 1850. do 1856. Oblika je ostala, kolikor se je dalo, izvirna Slomškova, pravopis pa je današnji splošni pravopis. Seveda je tu težko določiti meje, koliko naj bi se oblika popravila, koliko ne in zato ne moremo v oceni siliti na dan s svojimi nazori. Vendar mislimo, da je bolje popravljati le malo nego obilno, zakaj Slomšek je pisatelj, da si ga želimo (kolikor možno) v prvotni obliki. Utegne se pri popravljanju vrniti kaka nedostatnost, n. pr. str. 384 čitamo: „Trdno upamo po smrti tako srečni biti, da vse veselje tega sveta ni ničesar proti njemu.“ A v Drobtinica 1855, str. 55: „Terdno upamo po smrti tako srečni biti, da vse veselje tega sveta ni kaj proti njemu.“ Da je izvirnik boljši nego poprava, o tem ni dvomiti; k večjemu bi se smelo reči: „... ni nič...“ Ravno tam, dve vrsti niže: „Ko to čuje, se sv. Adrijan pokristijani...“, a Slomšek: „To čuti, se sv. Adrian pokristijani...“ Pravilno naj bi se bilo popravilo: „Ko to začuje“, ali: „Ko je to čul, začul...“, zakaj durativni glagoli niso primerni za praesens historicum. Želeli bi tudi doslednosti, n. pr. da bi se pisalo vedno kristijan, izveličati, ne pa tudi kristjan, zveličati. A to so samo uredniške sitnobe, zakaj za to zlato knjigo smo gosp. izdajatelju iz srca hvaležni in le želimo, da pridejo kmalu na vrsto obljubljenih „Različne pridige.“

Dr. Fr. L.

Prvo splošno avstrijsko jubilejno romanje v sveto deželo. Spisal Jožef Zidanšek, profesor na kn. šk. lavantinskem bogoslovnem učilišču. Z dovoljenjem preč. lavant. knezoškofijštva. V Mariboru 1899. Založil pisatelj, tiskala tiskarna sv. Cirila. 8°. Str. 207. Cena mehko vez. knjigi 40 kr., trdo v. 50 kr., v platnu 65 kr. (s poštnino vred). Dobiva se v tiskarni sv. Cirila v Mariboru.

Ta ljubeznivo pisana knjižica je ponatisnjena iz „Slov. Gospodarja“, kjer je gosp. pisatelj opisoval svoje lansko jeruzalemsko romanje z avstrijsko karavano. Pisatelj nam opisuje vožnjo, slika nam znamenite kraje, zabava nas z nekaterimi dogodki, pre-

tresuje razne tuje in domače razmere, vse to v lahkem jeziku, v prijetni obliki. Četudi je poljuden, vendar je kritično natančen (razven malenkostij).

Ker je čisti dohodek tega dela namenjen družbi sv. Cirila in Metoda, zato je želeti, da bi se dobro razpečalo in vnemalo verne Slovence za svete kraje.

Sv. Frančiška Saleškega Filoteja, ali navod k bogoljubnemu življenju. Po izvirniku poslovenil Anton Kržič. V Ljubljani, 1899. Založila „Katoliška bukvarna“. Tiskala „Katoliška tiskarna“. 16°. Str. 503. Cena v usnju vezani knjigi 90 kr., z zlato obrezo 1 gld. 20 kr. — Čeprav je dala družba sv. Mohorja Filotejo v roke Slovincem v obilnem številu, vendar je bilo prav, da je izšla v novi obliki, bodisi zaradi jezika, bodisi zaradi ročne zunanje oblike, bodisi tudi zaradi vsebine. G. Kržič je podal Slovincem Filotejo v lepi, pripravi in obče-rabni obliki. In da se bo knjiga rabila tudi kot molitvena knjižica, zato so Filoteji sami dodane molitve za navadne potrebe. Sedaj imamo torej Filotejo tako, kakršno smo si že davno želeli, ako izvzamemo črke ali tisk, ki naj bi bil nekoliko večji, n. pr. tak, kakršen je v francoski Lhuillierovi izdaji. Založna knjigarna je oskrbela knjigi vkusno vezavo. — c.

Pot v nebesa ali življenje udov tretjega reda sv. Frančiška Serafinskega, ki med svetom živijo. Spisal o. Nikolaj Meznarič, frančiškan pri sv. Trojici v Slovenskih goricah. Peti pomnoženi natis. V Ljubljani, 1899. Založila „Katoliška Bukvarna“. 1899. 16°. Str. 583. Cena vez. v usnje 90 kr.; z zlato obrezo 1 gld. 20 kr. — O tej molitveni knjigi za tretjerednike ni da bi obširno govorili, zakaj dovolj je že znana po Slovenskem. Priporočamo pa, da bi se v prihodnjem natisku pisava bolj očistila, ker dandanes imamo tudi nabožne knjige pisane v prav lepi in pravilni slovenščini. Tu ne gre, da bi se izgovarjali: „Ako bomo pisali po vaših zahtevah, ne bo nas umevalo ljudstvo“, zakaj le to hočemo, da naj se piše res le pa ljudska slovenščina. Noben preprost Slovenec bi ne rekel: „V prvem delu popisal sem...“ temveč: „V prvem delu sem popisal.“ Kakšna nedoslednost je v teh-le stavkih: „Sabota, 4. oktobra 1226, je napočila, Frančišek trpi grozovite bolečine. Ko je čutil itd.“ Saj jih vendar ne trpi več sedaj, ko je v nebesih! Določna in nedoločna oblika pridevnikov se rabi kar brez razločka. Malo več dobre volje, nekoliko več skrbi, pa pojde. Take resnice, ki vodijo v nebesa, so pač vredne, da jih pisatelji podajejo v popolnoma pravilni in lepi slovenščini.

— c.

Konec sveta. Premišljevanja o uzrokih pogina naše zemlje in o uzrokih pogina človeškega rodu, s posebnim ozirom na dogodek 13. novembra letos. Sestavil Amon Zagoršek. Tiskala in založila tiskarna Dolenc (Fr. Polić) v Trstu. 1899. 12°. Str. 80. Cena 25 kr. — Predmet te knjižice je prav zanimiv. Tudi to radi priznavamo, da se je oziral pisatelj na vse strani tega vprašanja. Toda z obdelo-

vanjem samim, z dokazi in z izvajanjem nismo zadovoljni, ker ta način obdelovanja ni znanstven, in mnoge pisateljeve trditve so ali napačne, ali neutemeljene ali vsaj naivne. Na str. 42. nam pisatelj kaže tudi namen svoji knjižici, da naj „ne zamudimo porabiti božjih darov zase, ki jih še lahko uživamo sveži in zdravi“, saj bo „baš vsled pomanjkanja vode na svetu čedalje slabše. O ko bi tako računali vsi, za katere pišem to knjižico, vsi, ki me hočejo razumeti!“ O jezikovni obliki te knjižice pa ni da bi govorili.

Dr. Fr. L.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1898.

Poučna knjižnica „Matice Hrvatske“, knjiga XXIII. *Slike iz obćega zemljopisa*. Napisao dr. Ivan Hoić. Knjiga V. Evropa: — Slavenske države. Dio I. Rusija. Sa 97 slika i jednom zemljopisnom kartom. Nagradjeno iz zaklada grofa Iv. Nep. Draškovića za god. 1896. Zagreb. Naklada Matice Hrvatske. 1898. Str. 397. Vel. 8°. Cena 3 gld.

L. 1894. je naš pisatelj v IV. knjigi opisal pirenejski, apeninski in balkanski polotok, a letos nam v 1. delu V. knjige razkazuje Rusijo. Vsakega izobrazenega Slovana mora zanimati lepi opis ogromnega slovanskega carstva. Pisatelj je knjigo razdelil na 8 poglavij. V 1. poglavju (1—38) riše celotno zgodovino Rusije in njen razvitek v teku let do danes; nato nam slika njen svetovni položaj, meje na severu, zapadu in iztoku, razvitek in važnost obrežja, različna tla cele Rusije, ter vodovje in podnebje v 2. in 3. poglavju (39—85). Natančne podatke imamo tu o prebivalstvu, ki je v Rusiji tako različno kakor skoro v nobeni drugi državi razven Avstrije. Rusija šteje do 130 milijonov prebivavcev, ki se delé v kavkasko pasmo (Veliko-, Malo-, Belorusi, Poljaki, Bolgarji, Srbi, Čehi, Litvani, Lotiši, Grki, Rumuni, Francozi, Nemci, Švedi, Armeni, Cigani, Judi, Karaiti) in v mongolsko pasmo (Tatarji, Baškirji, Kalmuki, Kirgizi, baltiški Fini, Kareli, Estonci, Ingri, Livonci, Lopari, Permjaki, Sirjeni, Votjaki, Samojudi, Voguli, Čeremisi, Mordvini in Čuvaši.) Jedro prebivalstva pa so Rusi sami, t. j. iztočni Slovani. Knjiga popisuje prebivalstva značaj, duševno omiko, zgodovinski razvitek, šege, navade, njegovo zasebno in družinsko življenje, običaje, gospodarstvo in vero. O tej piše neki potovavec tako-le: „Razven pravoslavne vere svobodno brez zaprek obožava v Rusiji Kalmuk svojega Dalai-Lama, Perzijan svoj večni ogenj, a Indec Brahma, Mohamedan kliče svojega Allaha, Tunguzec leži v prahu pred svojimi maliki, a istotako je tudi dovoljeno pristašem vseh krščanskih ver počenši od katolika, luteranca, reformiranca do menonita in hernhutterja svobodno javno spoznavati svojo vero.“ (Str. 90). Po veri je največ pravoslavnih (85 milijonov), drugo

mesto zavzemajo rimski katoličani (10 milijonov); a druge vere so v manjšini.

V 5. pogl. (126—159) govori o materialni kulturi natančno po službenih podatkih ruskega ministerstva financij l. 1896., kjer nam primerno kratko kaže bujno poljedelstvo, izvoz, narodno gospodarstvo, razne obrte, pridelke, rastlinstvo, šume, trgovino, železnice in rudarstvo. To poglavje je posebno poučno, ker nam razkriva veliko materialno moč ruskega naroda. Gledé na duševno ljudsko omiko VI. (pogl. 160—193) moramo reči, da je ruski narod, posebno pa seljaki, na nizki stopinji zaradi pomanjkanja ljudskih šol. Po pregledu (str. 160) šteje Rusija največ analfabetov (75%) in Švedija najmanj (0.2%), med tem ko Avstrija šteje še 35% analfabetov. Jako pa obiskujejo Rusi srednje in visoke šole (10); za ženski spol so vrh tega osnovani posebni „instituti“ za izobraževanje. To poglavje nas vodi tudi na polje novin in časopisov, katerih je čez 550, in na kratek pregled veliko- in maloruske književnosti, o katerem razvoju je že pred nekaterimi leti poročala M. H. Kaže nam tudi slikarstvo, glasbo, cerkveno petje, katero je po sodbi domačinov in inostrancev najbolj divno, lepo in veličastno v kremeljskem soboru v Moskvi.

V VII. poglavju (194—248) govori o absolutni carjevi oblasti, o svečanosti kronanja ruskega carja v Uspenskem soboru v Kremlju, o carski kancelariji, o državnem svetovalstvu, ministrih, senatu in o sv. sinodu, kateremu je poverjeno voditeljstvo (1721) cerkvenih poslov in cerkvena hijerarhija, o razdelitvi ruske države na gubernije (68), katere se delé na okrožja. Nadalje se razpravlja o pravoslavni cerkvi, o svečeništvu, katero se deli v črno ali parohijalno, in v belo ali redovno. Povoljno nam opisuje tako imenovane manastire, od katerih najznamenitejši se zovejo lavre in te so sledeče: Glasovita pečerska lavra sv. Antona v Kijevu nad zemljo in pod zemljo, katero vsako leto obiše okoli 300.000 božjepotnikov; v podzemeljski lavri se poleg drugih nahaja tudi grob prvega ruskega letopisca Nestorja († 1115); Sergijevska troickaja lavra 64 km oddaljena od Moskve z najbogatejšo zakladnico na svetu, katere vrednost se ceni na 640 milijonov rubljev (210); Nevskaja lavra (samostan sv. Aleksandra Nevskega v Petrogradu), v kateri se nahaja duhovna akademija s 120, in semenišče z 230 gojenci; tukaj je tudi stanovanje petrograjskega metropolita; Uspenskaja lavra (samostan Marijinega vnebovzetja) na Počajevski gori. Omenja tudi kratko zgodovino razkolništva v ruski cerkvi, vojaštvo, katero šteje v vojnem času čez 5,000.000 vojakov, mornarico, katera je delo Petra Vel., in stanove, ki se delé v plemstvo, svečeništvo, meščanstvo in seljaštvo.

Zadnje poglavje (249—393) našteva in popisuje ruska mesta. Velikih mest čez 100.000 prebivalcev je 12; prvo med njimi je Petrograd (1,267.000). Po kratki topografiji nam opisuje najvažnejše mestne

stavbe, kakor „Zimski dvorec“, jeden izmed najlepših, najbogatejših in najdragocenejših vladarskih palač, „carsko akademijo lepih umetnostij“, „akademijo znanostij“, katere knjižnica broji čez 300.000 zvezkov. Med prve zavode v Evropi spada pač „imp. publična biblioteka“ z velikansko knjižnico, katera šteje čez 1.000.000 knjig, 40.000 rokopisov, do 90.000 bakrorezov, zemljevidov itd. V Petrogradu izhaja čez 200 dnevnikov in drugih listov. Petrograd ima devet velikih in mnogo manjših cerkvâ. Največja in najsijajnejša je „sobor sv. čudotvorca Issakija Dalmatinskago“, katere zgradba in notranja olepšava je stala čez 23 milijonov rubljev. V Petrogradu je več gledališč in borza, nadalje veliko izprehajališče „Ljetni sad“, ki obsega 3000 hektarov, velike široke (15—35 m) in lepe ulice z mnogimi velikimi trgi.

Za Petrogradom je za Rusa največje središče „srce velike Rusije“ — matuška Moskva; tukaj si roke podajata stara in nova Rusija, Azija in Evropa, sever in zapad — boreča se za prvenstvo. Utemeljil jo je, kakor kaže neki letopis, l. 1147. knez Jurij Dolgoruki. Razvoj ruske države je bil tudi naravna posledica razvoja Moskve; kar je bil namreč Rimljanom Rim, Grkom Atene i. t. d., to je Rusom Moskva.

Nad morskó gladino se vzdiguje 166 m, zavzema pa večji prostor kakor Pariz (72 vrst v obsegu). A Moskva ni mesto v zapadnem smislu, ampak skupina 400—500 dvorov z vrtovi in seli, ki so se razvila okrog svojega središča Kremlja. Iz stavb se vidi, da je nastala v stari dobi slovanskih narodov; sedaj šteje 988.610 prebivalcev.

Med vsemi stavbami je Rusu najznamenitejši „Kremlj“. Zato pravi Rus: Moskvo presega samo Kremlj, a Kremlj samo nebo. Velika razlika med Petrogradom in Moskvo je v tem, da je Petrograd mesto nove, Moskva mesto stare dobe.

Poleg Moskve je v Veliki Rusiji imenitno staro trgovinsko mesto Nižnij Novgorod. Spomina vredne so še stare zgodovinske prestolnice, kakor Novgorod, starodavna nekdanja slovanska republika, Viljna, zeló staro mesto, v katerem je bilo do l. 1387. gnezdo poganstva, Varšava, nekdanja prestolnica poljskih kraljev, in „mati ruskih mest“ Kijev, imenovan tudi „zibel sv. vere“, ali tudi „Jeruzalem ruske zemlje“.

Knjigo krasé lične slike in pojasnjujejo spis, kateremu radi priznavamo vso hvalo, pa tudi častitamo Matici Hrvatski zaradi takega dela.

O. H. Š.

Razne stvari.

Iz belokranjskega besednega zaklada.

(Priobčuje I. Šašelj.)

(Dalje.)

pirnik, a, m., = pirovnik, gl. „Dom in svet“ 1896, str. 448.

pirjača, e, f., Pl pirje, pirika; isto tudi „bárača trava“ v „Dom in svet“-u 1897, str. 544.

piščati, piskati.

piščiti, cureti; iz soda pišči.

pljuščánc, a, m., regrat.

pljuščánkóvina, e, f., regrat.

pljúščati, pljuvati.

pljúšnjak, a, m., mesto pljučnjak, lučnik, das Wallkraut.

pobarábiti se, baraba postati.

pořlandrati, uničiti.

pohudičiti se, hudič postati.

pojáditi, pojeziti.

podpikati, podpihovati.

pójedljiv, adj., pojeđen.

póješč, adj., ješč.

polagár, a, m., der Fütterer.

polovár, a, m., polovičar.

popnat, adj., popkast.

pórab, a, m., poraba.

posmehivati, posmehovati.

pošemériti se, spreti se.

pošundrati, uničiti.

potájice, adv., tajno.

práščak, a, m., svinjak.

pravica bela, zapisana pravica.

prebirkati, prebirati.

preciganiti, ociganiti.

predlanica, e, f., predlanjska svinja.

prednja, e, f., preja; šle so na prednjo.

prek, adv., rabi v pomenu jako, n. pr. on je prek dober, to je prek visoko.

prepirnast, i, f., prepír.

prešévina, e, f., preševac.

prevaránt, a, m., goljuř.

primojdúšati se, pridušati se.

prípašek, a, m., živina se goni „med pašami“ še na prípašek, da ji ni treba doma suho pokladati.

pripúzija, e, f., = pripuzina, gl. „Dom in svet“ 1896, str. 510.

príslab, adj., slaboten.

prismoja, e, f., prismoda.

prísuh, adj., suhljast.

probliska, e, f., preblisk.

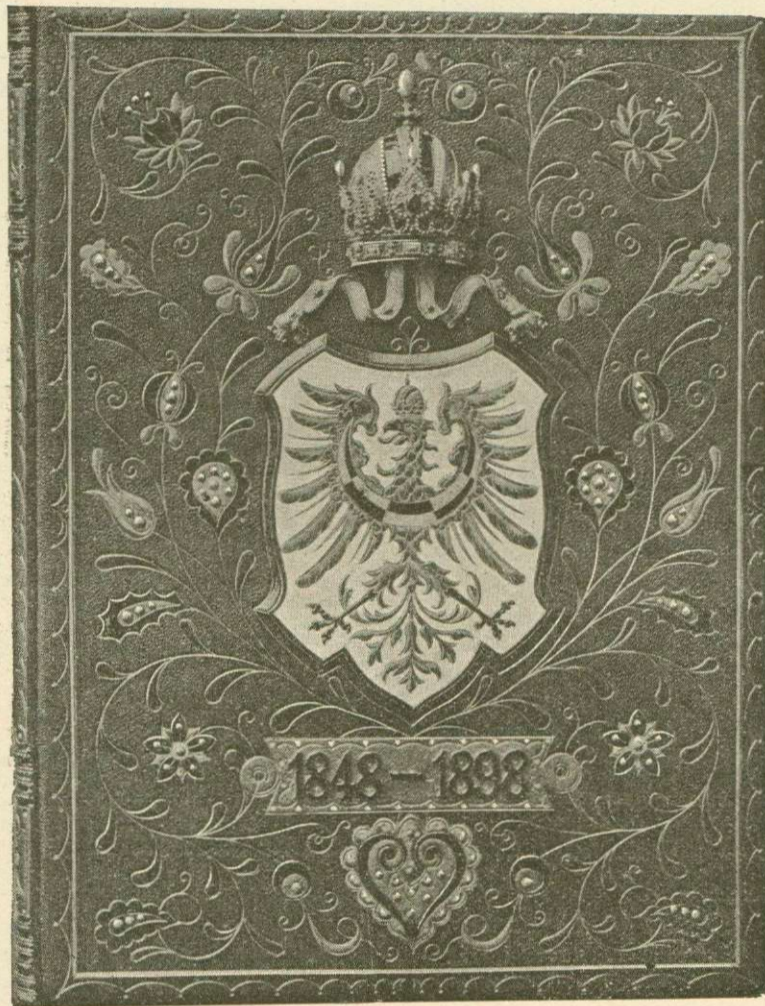
prosnážití, posnažiti.
 prosvetiti, posvetiti.
 puhljak, a, m., puhlica.
 ranjénik, a, m., travniška kadulja, salvia pratensis;
 njene liste devajo na rane, da celijo.
 rázboj, a, m., razbojnik.
 razdeliti besedo, govoriti; večkrat sem v cerkvi kako
 besedo razdelila.
 razen, adv., narazen: vse gre r.
 razlúkniti, razvedriti; vreme se je razluknilo. Prim.
 „olukniti“ v „Dom in svetu“ 1897, str. 192.
 razprimljévati, imperf. od razprimiti.
 razraniti, rana se raz-
 rani = razširi.
 razšuntati, našuntati.
 raztužiti, razžalostiti.
 rejec, a, m., merjasec.
 revnják, a, m., revež.
 reznja, e, f., rezatev.
 rulec, a, m., rilec.
 ružiti, lupiti; hraste se
 mu ružijo.
 samostalniki: janec, ko-
 sec, lonec, prasec,
 rezanec, konec imajo
 v gen pl. janec, ko-
 sec, lonec itd. mesto
 jancev, koscev, lon-
 cev itd.
 sípkati, sipiti.
 síviti si; on si sam
 glavo sívi = sivo
 dela.
 skrlunkati, kruliti, grun-
 zen. Pl. ima krulin-
 cati.
 slabušen, adj., slaboten.
 slagati, zlagati.
 slivanec, a, m., zlivanec,
 ulit žebelj.
 smed, a, m., = smedó-
 vina glej „Dom in
 svet“ 1897, str. 543.
 smrekva, e, f., smreka.
 sókratek, adj., precej kratek.
 sólica, e, f., solnica, das Salzgefäss.
 solnčénica, e, f., travniška zlatica, ranunculus
 acris.
 sóredek, adj., precej redek.
 splasa, e, f., plasa, pliš.
 splav, a, m.; na splav, schräge.
 sprečka, prečka, das Hindernis.
 sproten, adj., sprotna obleka = kar se je proti
 porabi.
 sredánca, e, f., sredi dana; o sredanci bom gotov.
 staja, e, f., oder, das Gerüst.

starež, a, m., starina, n. pr. stare trte.
 stárežen, adj., starikav.
 stolóvina, e, f., plača od stolov.
 stotínárka, e, f., stotak; jednako petka, desetka =
 petak, desetak.
 stati, začeti; stalo me je bosti; jednako néstati, ne-
 hati.
 strajati, stradati.
 šaševina, e, f., šaš, das Schilfrohr.
 šafljati = tafljati, fatljati gl. „Dom in svet“ 1896,
 str. 191: čvekati.
 ščap konjski, kislica, rumex acetosa.

škodovít, adj., škodljiv.
 škripcijon, a, m., popis,
 conscriptio.
 špíhati, spähen.
 štapati, naši Američani
 pišejo, da po zimi
 tam tvornice „šta-
 pajo“, t. j. mirujejo.
 štokariti, štokati.
 štrancji, ev, m., pl. =
 štranslji gl. „Dom in
 svet“ 1897, str. 544.
 (Konec.)

Naše slike.

Poleg „Jutra“ in „Ve-
 čera“ smo objavili še tri
 druge velike Zajčeve
 reliefe za župno cerkev
 v Krškem. Zlasti po-
 poslednja dva, katera
 smo objavili na str. 520.
 in 521., se odlikujeta po
 izredni plastiki in sklad-
 ni sestavi. Gosp. Zajec
 je prav tako znamenit
 v tehniki, kakor v svo-
 jih lepih in vzvišenih
 idejah. — Iz današnje
 številke omenjamo sli-

Platnice za kranjsko udanostno adresno.
 (Izdelal Fr. Bonač.)

ko „Novomašnikov blagoslov“, ki jo je po fotogra-
 fiji narisal naš sotrudnik F. D. Predmet je povzet
 s kranjske nove maše: Novomašnik blagoslavlja,
 prišedši iz cerkve, svoji sestrici, za katerima stoji
 njegova mamica-vdova. Daljša razlaga je nepotrebna.
 — Kip Matere Božje lourške (na str. 561.) nam kaže
 izmed vseh podobnih kipov najbolje pravo prikazen
 Matere Božje v lourški votlini. — Poslednja naša slika
 predočuje prvo stran platnic udanostne adrese, po-
 slane v imenu vojvodine kranjske presvetlemu vla-
 darju ob petdesetletnici. Izrisal in izdelal je platnice
 mladi g. Francišek Bonač, sin znanega ljubljans-
 kega knjigoveza.

Pogovori.

(Dalje.)

G. *Novodvorski*. „Pošiljam Vam tri izmed svojih prvencev z najskromnejšo prošnjo, da mi jih blagovclite sprejeti in prečitati in izreči v Dom in svetu svoje mnenje. Rad bi tudi videl, da me podučite.“

Da, „podučite me“ je lahko reči, a o čem naj vas podučimo? Morda o tem, kaj je poezija? Verjemite nam, da Vas tega ne moremo učiti, in prav to se nam zdi najtežje v teh pogovorih, da najvažnejše stvari, namreč kaj je poezija, kaj je zares pesniško, nikakor ne moremo učiti. Ako kdo nima tega v naravi, v srcu, pouk mu ne pomore nič. Vendar podajajo naši pogovori nekaj, kar je kolikor toliko poučno, da namreč povemo, kateri stvar *ni* prava poezija, kaj ni umetno, in katera pesem je res umetna, prava pesem. In to je tudi nekaj. Kaj je rdeče, kaj rumeno — tega učimo otroka le s tem, da mu pokažemo rdeče in rumene predmete in mu povemo, da n. pr. rjava prst ni rdeča . . . Tako nekako se dá tudi gledé na poezijo najbolje poučevati s takim razkazovanjem in primerjanjem. Seveda mora začetnik tudi v istini primerjati, mora odpirati oči, um, srce; tako se mu polagoma pojasni, kaj je pesniško, kaj pa ni.

Tako ravnajte tudi Vi, g. *Novodvorski*; po tej poti boste spoznali, da ni prava poezija ta-le Vaš proizvod :

Izdajica.

Kaj denarja svota mi pomaga,
čemu služi mi srebro,
ko prijaznega ne najdem praga,
ko sovraži me vsakdo?

Da, vsakdo se izogiblje mene,
da, vsakdo se me boji.
Če me kje zagleda, v stran jo krene,
če me sreča, zamiži.

Rodni brat poznati več me noče,
sestra ni mi sestra več,
mati kliče: izdajica!! — Oče
me podi od hiše preč.

Zdi se mi, da poje vsaka ptica,
zdi se mi, da vsaka stvar
vpije: Izdajica! Izdajica!
Smrt, poguba ti vsikdar!

I zakaj pa ni to poezija? Zato ker so tu samo navadne misli v preprostih merjenih

besedah z rimami (pa ne dobrimi) na koncu vrstic. Ali Vam je prišla pesem iz srca? Ali se niste mučili, ko ste iskali oblike in besed? Nekoliko boljša je druga Vaša pesem:

Zrušeni grad.

Spomin budiš nam na minuloost,
na vitežki budiš nam čas,
ko kmeta trli so gradovi,
ko kmetu bič je bil ukaz.

Ošabno zrl si s hriba takrat
v dolino, kjer je kmet ječal,
kjer vzdihoval pod težkim jarmom,
kjer zate je oral — — sejal — — — —

— A nič razun Boga ni večno —
podrt si, strt si, slavni grad.
Krasota tvoja je končana,
uklonil si svoj trdi vrat.

Zdaj tužna si še razvalina,
puščoba le obdaja te,
zidovje temno zre okoli,
v dolino srečno — tužno zre.

Po zidih leze divja trta,
opleta jih zeleni mah.
Če mimo tebe človek hodi,
spreleta ga trepet in strah — — — —

Tu je več čustva, in misli so bolj izbrane; vendar tudi ta pesem še nikakor ni prava poezija.

Primerjajmo sedaj s tem proizvodom pesem, ki ste nam jo poslali Vi, g. *Ź. O. G.*

Obrazvalini grada „Kolovrat“.

Stojé na skali razvaline,
bil to je nekdanj krasen grad;
a zdaj razpokane zidine
brez strehe, oken so in vrat.

Življenje burno se živilo
je v gradu starodavni čas;
hrumelo viteštvo je čilo
in bojnih tromb se čul je glas.

Gospice vitke čarokrasne
kot vile v gori pele so
junaške pesmi blagoglasne,
in strune vmes donele so.

Že davno tod je hrup potihnil,
omolknil pesmi zadnje glas,
življenja luč poslednjo vpihnili
je smrtni angel davni čas.

In čas-slikar je črte risal
in v grad je vtiskal svoj pečat,
prvotno sliko je izbrisal
in uprizoril je razpad.

Zidovje temno staroveško,
bilo si nekdanj dom sloveč;
Okostje zdaj se zdiš človeško,
kjer ni sledu življenja več.

Kar ste Vi tukaj zapeli, to se je čulo in
bralo drugod že stokrat. Zatorej ne smete s
takimi proizvodi siliti na dan, temveč imejte
jih lepo shranjene doma in se zabavajte ž
njimi. Občinstvo po pravici zahteva novih
izvirnih del.

Težko je reči, kateri proizvod izmed obeh
je boljši, ozir. slabši. Zahtevam in pravilom
prave umetnosti ne ustreza nobeden. Zatorej
treba drugače udariti na strune, drugače ču-
titi, drugače misliti, drugače govoriti. Čujte,
kaj je pristna poezija! Kmetiška deklica nam
je poslala nekaj „Narodnega blaga iz Viž-
marjev“, med drugim tudi ti dve pesmi:

Zapeljana deklica.

Nedolžna Marjetka je pasla ovcé,
pa prišel je fantič, zapeljal jo je.

Marjetka se joka, si puli lasé,
v potokih pretaka krvave solzé.

Ko solnce uzhaja in sedem zvoni
Marjetka na skalco glavo položi.

Ko solnce zahaja, Marijo zvoni,
Marjetka pod skalco že mrtva leži.

Pod skalco strmó so jo našli mrtvó,
Bog pa nje duši naj milostljiv bo.

Mamca se jokajo, s' puljo lase,
očka si voščjo grob črne zemlje.

Jager.

Jager prijaga,
kaj mi pomaga;
ptička nasprot leti,
vstrelil jo bo.

Ptička zavpila:
Kaj sem pa strila?
Saj sem prepevala
cele noči.

Jager ne sluša,
s puško poskuša.
Ptica, oj ptičica,
kmal boš mrtva.

Jager je vstrelil,
slabo pomeril:
krogla svinčena pa
v zrak odleti.

Ptička j' zletela,
v javor je séla;
hladna je senčica
javorjeva.

Življenje otela,
je bila vesela;

lepo zapela je
hvalo Bogu.

Boršt jager zapustil
in to je izustil:
Ptičica, ptičica,
zdrava mi bod!

A ptička zletela,
na okence séla:
Zbudi se, mlad' kristjan,
saj je že dan!

Vidite, to je poezija.

G. Janko Vesan. Tudi Vi želite, da iz-
pregovorimo o Vaših „pesmicah nekaj be-
sedij na platnicah“. Vaša prva, „Jezero“, je
v vsakem oziru nedostatna, celó slovnično
nepravilna, zatorej je nečemo natisniti. Boljša
je druga:

Slovo od doma.

Doli v iztoku
solnce se dviga,
vedno bolj seva,
vedno bolj vžiga
žar se ognjeni,
kteri obseva
bistro vodico
in poljubuje
cvetki glavico.

Rosa na listu
nežnem trepeče,
svetlo leskeče
v žaru jutranjem
in se izgublja,
solnčni ko žarek
cvetko poljublja,
milo cvetico,
svojo ljubico.

Tam ob potoku
drevje šumeva,
v sapici lahnej;
pevcev krilatih
petje doneva
v vejah košatih:
moje uhó pa
glas melodije
njihove pije,
ko po stezici
preko doline
hodim od doma.

Nežni cvetici,
znanej mi ptici,
bistrej vodici

todi šumečej,
belo penječej
kličem slovo:

„Jutro, le žari,
jutro pomladno.
ti si mi tukaj
morda najzadnjo!
Solnce, le sevaj,
solnce goreče,
cvetke ogrevaj
sladko duhteče!
Ptica, ti pevaj,
ptica, vesela,
saj mi ne boš več
nikdar žgolela.

Ti pa domača
lepa narava,
bodi mi zdrava!
Bodi mi zdrava,
ti domovina!

Zadnjič pozdravljam
tvoje doline,
tvoje višine,
ko se odpravljam
v tuje krajine!
Nate spomin pa
več mi ne mine;
duh obiskaval
bo te 'z daljine,
naj me od tebe
ločijo tudi
morja globine.“

Res je nekaj ljubeznivega v zadnjem delu
te pesmice, in vzbuja se nam ob njej nekaj
rahlega v srcu. Toda v prvem delu je pesem
okorna („vžiga se žar ognjeni“) in prenatla-
čena z besedami (n. pr. v 2. kitici). Zato ne
moremo biti ž njo zadovoljni, ker nam ne
daje čistega užitka. A pravi pesmotvor nam
daje vselej pravega užitka. Radovedni smo,
ali ste imeli več muke ali več veselja tedaj,
ko ste pevali in pisali to pesem. Prosimo,
sporočite nam to. Zdravi! (Dalje.)

Dr. Fr. L.